

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Martin Rexa

**Úspěch Skotské národní strany v britských parlamentních volbách
2015**

**The success of the Scottish National Party in the British 2015 parliamentary
election**

V Praze, 2016

Mgr. Jiří Koubek

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 18. 4. 2016

Martin Rexa

.....

Abstrakt

Cílem této práce je porozumět úspěchu Skotské národní strany v britských parlamentních volbách v roce 2015. Tento úspěch je výsledkem komplexního procesu, jehož příčiny lze najít jak v dlouhodobém vývoji skotského politického systému a samotné Skotské národní strany, tak v krátkodobých faktorech vycházejících z událostí z předcházejících volebních období či z předvolební kampaně. Za základní teoretický rámec slouží rámec regionalistických stran a s ním spjatý koncept struktury příležitostí a vnitřních a vnějších zdrojů a omezení. Jak struktura příležitostí, tak vnitřní a vnější zdroje a omezení Skotské národní strany prošly vývojem, bez kterého by strana nemohla dosáhnout úspěchu, jehož dosáhla.

Klíčová slova: Skotsko, parlamentní volby, SNP, Velká Británie, regionalismus, regionalistické strany

Abstract

The aim of this thesis is to understand the success of the Scottish National Party in the last British parliamentary election in the year 2015. This success is the result of a complex process, whose causes can be found in the long-term development of the Scottish political system and of the Scottish National Party itself, as well as in the short-term factors resulting from the events of previous election periods or from the pre-election campaign. For a basic theoretical concept serves the concept of regionalist parties and with it connected approach of the opportunity structure and of the internal and external resources and constraints. Both the opportunity structure and the internal and external resources and constraints of the Scottish National Party went through the development, without which the party could not reach the success, which it reached.

Keywords: Scotland, parliamentary elections, SNP, Great Britain, regionalism, regionalist parties

Obsah

Úvod.....	6
1. Koncept regionalistických stran.....	10
1.1 Regionalistické strany a vývoj štěpení centrum-periferie v Evropě	10
1.2 Vymezení a pojmenování regionalistických stran	11
1.3 Struktura příležitostí a vnitřní zdroje a omezení stran	12
1.4 SNP jako regionalistická strana	14
2. Politický systém ve VB a Skotsku	15
2.1 Stranické systémy.....	15
2.2 Devoluce 1999	16
2.3 Volební systémy.....	17
3. Historický vývoj SNP	20
3.1 Od vzniku do šedesátých let.....	20
3.2 Šedesátá a sedmdesátá léta.....	21
3.3 Osmdesátá a devadesátá léta	23
3.4 Od devoluce po referendum o nezávislosti	25
4. Volby 2015	30
4.1 Referendum o nezávislosti 2014	30
4.2 Relevantní politické strany před volbami	32
4.2.1 Konzervativní strana a Liberální demokraté	32
4.2.2 Labouristická strana.....	33
4.2.3 SNP.....	35
4.3 Politický vývoj po referendu	36
4.4 Předvolební kampaň.....	39
4.5 Výsledek voleb.....	41
5. Závěr	42

Seznam zkratek

VB - Velká Británie

EU - Evropská unie

SNP - Scottish National Party/Skotská národní strana

Úvod

Všeobecné volby do britského parlamentu se konaly 5. května 2015, 7 měsíců po historickém referendu, ve kterém obyvatelé Skotska rozhodovali o tom, zda zůstanou součástí Velké Británie (VB), nebo zda se Skotsko stane nezávislým státem. Na volby se upínala i velká mezinárodní pozornost, jelikož výsledky voleb v jedné ze světových mocností měly ovlivnit např. vztah země k Evropské unii (EU). Volební průzkumy také do poslední chvíle předvídaly těsný či vyrovnaný výsledek dvou největších stran, Konzervativní strany a Labouristické strany, který mohl vést stejně jako ve volbách v roce 2010 k tzv. "hung" parlamentu, neboli parlamentu, kde by žádná strana neměla absolutní většinu křesel a nemohla by vytvořit jednobarevnou vládu.

Volby přinesly mnohá překvapení. Volební průzkumy, které napovídaly minimálně vyrovnaný výsledek, selhaly a Konzervativní strana přesvědčivě vyhrála, získala absolutní většinu křesel a sestavila jednobarevnou vládu. U Labouristů se naopak mluvilo o velké porážce a stejně tak u Liberálně demokratické strany, která ztratila 49 křesel z původních 57. Labouristé (a částečně i Liberální demokraté) ztratili zejména na úkor jedné strany - Skotské národní strany (SNP), strany prosazující nezávislost Skotska na VB. SNP nečekaně a bezprecedentně ovládla volby ve Skotsku, získala přesně polovinu všech hlasů a obsadila 56 křesel z 59 možných. Ačkoli SNP v té době již přes 7 let řídila skotskou vládu a zvítězila ve dvojích volbách do Skotského parlamentu, ve všeobecných volbách nebyla schopna velkých volebních úspěchů dosáhnout; její maximum do té doby bylo 30,4% hlasů a 11 křesel na skotském území v říjnových volbách v roce 1974. Ve volbách v roce 2010 získala pouze 19,9% hlasů a 6 křesel.

Jakkoli by se mohlo zdát, že úspěch jedné strany v jednom z regionů VB nemusí být natolik důležitým jevem, aby si zasloužil větší pozornost vědců či veřejnosti, opak je pravdou. Jedním z důvodů je už zmíněný mezinárodní kontext. VB je důležitým státem EU a otázka jeho státního uspořádání bude již v blízké budoucnosti nejspíš hrát ve vztahu k EU důležitou roli; 17. prosince 2015 byl ve Westminsteru, britském parlamentu, schválen zákon o referendu o vystoupení či setrvání VB v EU. SNP, a podle průzkumů i většina Skotů, chce v EU setrvat, a pokud by VB i přes nesouhlas Skotska vystoupila, je pravděpodobné, že se opět intenzivně rozehraje hra o možném rozpadu VB skrze nezávislost Skotska.

Jiným z důvodů je pak to, že SNP se svými snahami o regionální reorganizaci vnitřní struktury státu, do kterého patří, není ojedinělým jevem. Naopak, v mnoha státech v Evropě lze nalézt strany s podobným založením. Tyto strany vytváří stranickou rodinu regionalistických stran, která je již po delší dobu zájmem politologů.

Cílem této případové studie je v první řadě analýza volebního úspěchu SNP ve všeobecných volbách v roce 2015. Výzkumná otázka se primárně ptá na to, které jsou dlouhodobé a krátkodobé příčiny tohoto úspěchu a sekundárně na to, jaké z těchto příčin hrály nejdůležitější roli. Hlavním předpokladem práce je, že vysvětlit úspěch SNP není možné pouhou analýzou těchto konkrétních voleb, nýbrž že v pozadí stojí mnoho (historických) procesů, které ovlivnily vývoj SNP a politické situace ve Skotsku. Práce se tak snaží o holistickou analýzu vycházející z porozumění skotského politického vývoje, který vyústil ve výsledek voleb v roce 2015.

Základním informačním zdrojem je mi sekundární odborná literatura, avšak vzhledem k tématu práce, která se zabývá nedávným, a tudíž nutně ne zcela probádaným fenoménem, je její použití na výklad současnosti omezeno. Zatímco při výkladu dlouhodobých příčin, pramenících z minulých dekad, bylo možno použít rozsáhlé sekundární práce, tak při analýze vývoje doby těsně předcházející volbám takovéto práce dostupné ještě nebyly. Musel jsem proto přihlížet buď k odborným článkům, které se zabývaly jednotlivými "prvky" fenoménu, nebo k publicistickým článkům, které mi napomohly k pochopení krátkodobých příčin, často skrze fragmentované informace. To může být považováno za nevýhodu této části práce, jelikož publicistické články je nutno brát jako relevantní zdroje s určitou vědeckou opatrností. Přesto se domnívám, že analýza skrze tyto zdroje je dostatečně věrohodná, ať už proto, že autoři článků jsou někdy renomovaní politologové, či proto, že jsem z článků čerpal spíše faktické informace. Dalším možným nedostatkem práce je práce s volebními průzkumy (a jejich analýzami zejména v člancích Petera Curtice na *whatscotlandthinks.org*), jež je využívána ke sledování proměny názorů a nálad voličů po referendu o nezávislosti. Volební průzkumy totiž nemusí vždy odpovídat skutečnosti. Avšak možná odchylka je v tomto případě problém spíše marginální a průzkumy mohou ukazovat vývoj názorů a nálad minimálně ve hrubých, ale vcelku přesných obrysech, jež k analýze situace poslouží dobře.

V první kapitole se zaměřím na koncept rodiny regionalistických stran, do které SNP patří a který nám pomůže pomocí konceptu struktury příležitostí a vnitřních zdrojů a omezení nastínit možnost, jak vysvětlovat úspěch regionalistických stran.

V další kapitole bude krátce pojednáno o pozadí, šachovnici, na které se SNP pohybuje a která tvoří strukturu omezující či dávající příležitosti SNP. Devoluce v roce 1999 otevřela zcela nový politický prostor, ve kterém mohla SNP operovat, a jedním z předpokládaných závěrů práce je, že právě devoluce byla v jistém ohledu klíčová i pro úspěch SNP ve volbách 2015, protože nabídla této straně zásadní nové příležitosti. Při studiu SNP nelze na britský stát pohlížet jako na centralizovaný unitární stát, kde jedinou volební úroveň, která by politology měla zajímat, je úroveň celostátní (McGarvey a Cairney 2008, s. 22, 24). SNP funguje ve více-úrovňovém volebním uspořádání; kromě voleb do Westminsteru se účastní také voleb do Evropského parlamentu, lokálních voleb a voleb do Skotského parlamentu. Pro tuto práci jsou ústřední volby do Westminsteru a do Skotského parlamentu, jejichž volební systémy proto musí být vysvětleny, protože mají určitý vliv na šance jednotlivých stran.

Třetí kapitola se bude věnovat samotnému historickému vývoji SNP od jejího vzniku až po referendum o nezávislosti. Tento výklad je nutný k pochopení pozice, ve které se dnes SNP nachází. Ve své historii si prošla několika fázemi a různými vnitřními konflikty, které její dnešní podobu ovlivnily. Zejména vyřešení dlouhodobého sporu mezi tzv. gradualisty a fundamentalisty o přístupu k prosazování nezávislosti na dimenzi státního uspořádání by se mělo v práci ukázat jako jeden z důležitých vlivů na jednotu SNP a její obraz u veřejnosti. Druhým průvodním tématem pak bude sledování vývoje strany na socioekonomické pravolevé dimenzi. Strana své údajné levicové zaměření získala postupně a otázkou je, nakolik je toto zaměření výsledkem strategické úvahy a nakolik ideovým přesvědčením členů SNP.

V poslední kapitole pak budou analyzovány samotné volby v roce 2015. Do kapitoly je zahrnuto i prozkoumání referenda o nezávislosti a jeho důsledků, protože zásadně ovlivnilo politickou krajinu Skotska jen několik měsíců před volbami. Poté se zaměřím na kondici hlavních stran před volbami, s důrazem na Labouristickou stranu a SNP. Očividný úpadek Labouristů a neúspěch ve všeobecných volbách nepřišel jako blesk z čistého nebe a dalším předpokladem práce je, že právě tento úpadek umožnil SNP z velké části její úspěch, jelikož SNP nahradila Labouristy v představách

elektorátu o straně nejkompentnější a nejlépe hájící skotské zájmy. Zkoumána bude také kampaň SNP a její dopady v porovnání s Labouristy.

Jak je vidět, poskládat mozaiku úspěchu SNP se zdá být velmi komplexním, avšak také důležitým úkolem. SNP je dnes na svém vrcholu, jehož dosažení však nebylo ničím automatickým ani předpokládaným. Úspěch této strany může být velkou inspirací pro jiné regionalistické strany, avšak je velkou otázkou, zda je tento úspěch replikovatelný, či zda je něčím unikátním a v jiných podmínkách neopakovatelným. Analýza v podobě této práce si klade za skromný cíl napomoci zodpovězení této otázky.

1. Koncept regionalistických stran

1.1 Regionalistické strany a vývoj štěpení centrum-periferie v Evropě

Regionalistické strany začaly být systematicky zkoumány od 80. let poté, co si různí vědci všimli, že na politické scéně mnohých (západo)evropských států získávají na důležitosti strany, vymykající se tradičním stranickým rodinám, které dominovaly evropské politice od konce druhé světové války. Na konci 90. let Türsan konstatuje, že " ... etnoregionalistické¹ strany existují v podstatě ve všech západoevropských zemích" (Türsan 1998, s. 1).

Regionalistické strany identifikovali už v 60. letech Lipset a Rokkan (1967) jako stranickou rodinu, jež vznikla důsledkem působení jednoho ze čtyř strukturálních štěpení, kterými se snažili vysvětlit původ různých typů politických stran. Tímto štěpením je štěpení centrum-periferie, jehož politickou manifestací jsou právě regionalistické strany (Ibid.), které ožívují identity periferie a profilují se jako obháječi těchto identit vůči snahám "zavedení homogenní národní kultury definované centrem" (De Winter 1998, s. 218).

Úspěchy regionalistických stran v 60. a první polovině 70. let a zejména od 80. a 90. let někteří vysvětlují zejména ústupem štěpení třídního. V prvním období, kdy slavily úspěch regionalistické strany např. v Belgii nebo ve Skotsku, "ekonomický boom 'zlatých šedesátých' oslabil napětí mezi dělníky a ostatními sociálními kategoriemi. Navíc, Druhý Vatikánský koncil (1963) snížil napětí mezi katolíky a jinými věřícími, a mezi věřícími a nevěřícími" (Ibid., s. 217). Tradiční strany pak nebyly schopny "efektivně odpovědět na regionalistické a jazykové požadavky" (Ibid., s. 219), které pozvedly regionalistické strany. Naopak, ekonomická krize v 70. letech způsobila opětovné přebití štěpení centrum-periferie štěpením třídním. Nástup regionalistických stran od 90. let pak vysvětluje dalšími příčinami Keating. Kromě toho, že státy se dobrovolně oslabily procesy evropské integrace a tím, že uvolnily ruce regionům a daly jim větší možnosti k rozvíjení a hájení ekonomických regionálních zájmů pomocí "státem sponzorovaných regionálních politik" (Keating 2009, s. 206), tak také konec tzv. studené války po rozpadu Sovětského svazu znamenal snížení napětí a

¹ K problematice pojmenování regionalistických stran viz 1.1 Vymezení a pojmenování regionalistických stran.

obav z globálních hrozeb v západní Evropě (Ibid.), které bránilo regionalistickým stranám přesvědčit voliče svými zejména vnitrostátními tématy. Zároveň byly regionalistické strany schopny odolat nástupu stran profilujících se na tzv. post-materialistických tématech tím, že velká část z nich tato témata (environmentální, gender atd.) inkorporovala do svých profilů (De Winter 1998, s. 209, 218).

1.2 Vymezení a pojmenování regionalistických stran

Vyomezit regionalistické strany není, jak potvrzují Kasáková nebo Strmiska, jednoduché a samotné pojmenování "regionalistický" (oproti jiným pojmenováním jako regionální, etnoregionalistický, etnické a regionální atd.) vyžaduje ospravedlnění. Kasáková se nicméně domnívá, že "každý termín v sobě skrývá určitá omezení a je vždy nutné přihlížet ke konkrétnímu případu" (Kasáková 2011, s. 58). Strmiska pak píše, že "dosavadní výsledky pokusů o srovnávání, klasifikaci či typologii regionálních stran ... byly negativně ovlivněny nejasnostmi v otázce vymezení regionálních stran" (Strmiska 2005, s. 5). Přesto se pokusím obhájit užití pojmu "regionalistický".

Na začátek je nutné si ujasnit, že cílem vymezování regionalistických stran je určení specifické stranické rodiny, tedy souboru stran, které se v některém svém zásadním aspektu či aspektech odlišují od jiných stranických rodin tak, že je pod ně nelze zcela podřadit. Mair a Mudde proto např. odmítají z regionálních stran stranickou rodinu vytvářet kvůli přílišné ideologické rozdílnosti (Mair a Mudde 1998, s. 222. Cit. dle Kasáková 2011, s. 55). Ideologickou rozdílnost na pravolevé škále opravdu další autoři potvrzují; regionální strany lze nalézt v hojném počtu jak na pravém, tak na levém spektru, a to jak v 90. letech, tak v současnosti (De Winter 1998, s. 208; Masetti a Schakel 2015, s. 869). Avšak s ohledem na štěpení, ze kterého regionální strany pocházejí, se nesmíme omezovat na dimenzi socioekonomickou, jak také upozorňuje Hepburn (2009a, s. 481).

Základním definičním prvkem, na kterém se, zdá se, všichni teoretici shodují, je, že strana soutěží pouze v jednom regionu. Region je definován jako "entita, jež představuje teritoriální vymezení v rámci národního státu, jeho subjednotku" (Keating a Loughlin, s. 2). Tento prvek postačuje např. Brancati, která definuje regionální strany jako strany, "jež soutěží a získávají hlasy pouze v jednom regionu země" (Brancati 2008, s. 138). Avšak s poukazem na snahu vymezit stranickou rodinu se zdá být tento prvek nedostatečným; jelikož strany by byly heterogenní jak v dimenzi

socioekonomické, tak v dimenzi státního uspořádání (zda strana podporuje unitární uspořádání státu či ne). Podobná námitka jde uplatnit proti definici Strmisky, který definuje regionální strany jako "samostatné stranicko-politické formace regionální obediencie, jejichž ideově-programová i organizační identita, stejně jako jimi používané (a s jejich identitou spjaté) zdroje politické legitimace a volební mobilizace mají regionální charakter" (2005, s. 7). Ačkoli zde přibyl prvek regionálního charakteru a identity, stále tyto strany tvoří tak široké spektrum stran, že je nelze odlišit od jiných stranických rodin. Prvním definičním prvkem lze tedy určit strany regionální, které však netvoří stranickou rodinu, nýbrž pouze jeden z typů stran podle pole působnosti (celostátní, regionální, subregionální...).

Právě dimenze státního (pře)uspořádání je druhým definičním prvkem, pokud chceme z regionálních stran definovat jejich podskupinu stran regionalistických, které tvoří stranickou rodinu. Jak píše De Winter (1998, s. 204), "definující charakteristikou programu etnoregionalistických stran je nepochybně jejich požadavek politické reorganizace existující struktury národní moci do nějakého druhu 'samosprávy'". Není zde nicméně důležité, jak "radikální" tento požadavek je; tedy zda požaduje přímo nezávislost, či pouze autonomii, devoluci atd. ve státu. Zde je nutné pouze opravit pojmenování "etnoregionalistický", jelikož zbytečně omezuje původ identity strany (Kasáková 2011, s. 58-59)². Etnoregionalistické strany lze brát jako početnou podskupinu regionalistických stran.

Strany musí splňovat obě kritéria. Pokud by nesplňovaly první, spadaly by do kategorie celostátních stran, které sice mohou hájit požadavek státní reorganizace, avšak tento požadavek nelze považovat za ústřední politiku, na níž je strana založena a která by ji odlišovala od stran jiných stranických rodin. Pokud by nesplňovaly druhý, nastal by onen problém s heterogeností v obou dimenzích.

1.3 Struktura příležitostí a vnitřní zdroje a omezení stran

Regionalistické strany jsou v různých zemích různě silné a jednotlivé strany mívají různou sílu v odlišném čase. Samotný vliv síly štěpení tedy nestačí k vysvětlení rozdílnosti síly a vlivu regionalistických stran ve stranických systémech (Brancati 2008, s.

² Dokonce sám De Winter implicitně uznává, že např. na italskou Legu Nord se pojem etnoregionalistický nehodí, když píše, že u Legy Nord je vytvořen "silný, ale neetnický pocit regionální identity" (De Winter 1998, s. 12). Lze také upozornit na název celé knihy, kde není slovo "etnoregionalistické" nýbrž "regionalistické".

135-136; Türsan 1998, s. 14). De Winter a Türsan ve své knize navrhuji k analýze volebního spěchu regionalistických stran přístup, který se zaměřuje na strukturu politických příležitostí a vnitřní zdroje a omezení stran.

Struktura příležitostí se týká prostředí, ve kterém se strany pohybují (De Winter 1998, s. 242) a které stranám podle svého nastavení některé příležitosti poskytuje a některé naopak omezuje. Tato struktura není stálá, nýbrž se proměňuje; otevírá či zavírá nové příležitosti. De Winter po komparativní analýze odhaluje jako hlavní příčinu volení těchto stran sílu (etno)regionální identity v porovnání s identitami jinými (třídní, náboženská atd.). Jako další, slabší příčiny pak vykazuje např. schopnost stran vtělit do svého programu témata jiných štěpení, nepřítomnost jiných protestních stran, neschopnost tradičních stran reagovat na požadavky těchto stran, devoluci, nebo evropskou integraci. Naopak faktor, který podle něj vykazuje pouze malý vliv, je volební systém (Ibid.). Avšak o tomto závěru lze pochybovat, jelikož k němu De Winter dochází na základě porovnání výsledků jednotlivých stran ve všeobecných volbách v různých zemích bez ohledu na konkrétní kontexty, které však v takovém případě hrají zásadní roli.

Vnitřní zdroje a omezení jsou faktory týkající se strany samotné; tedy jakými prostředky disponuje a jak je může mobilizovat ve volebním boji, a zároveň jak jsou její možnosti omezené vnitřními překážkami. Jedinými faktory, které De Winter vykazuje jako vlivné pro volební úspěchy, jsou charismatický zakladatel a dlouhodobý leader strany a pak profil voličů do 90. let, který odpovídal profilu protestních voličů, zběhlých od tradičních stran. Další faktory už však podobnou korelaci nevykazují. Regionalistické strany pouze bývají zranitelné vůči frakčnosti, více se zapojují do nekonvenčních druhů politiky, nebo jsou jádrem regionalistických společenských hnutí (Ibid.).

Jak shrnuje Müller-Rommel (1998, s. 24), "volební síla etnoregionalistických³ stran je ... závislá na schopnosti strany akumulovat různé vnitřní a vnější politické zdroje". Tento přístup tak umožňuje zachytit široké pole příčin, a to jak dlouhodobých, tak i krátkodobých. Bude snahou dalších kapitol odhalit, které z těchto (a jaké další)

³ Müller-Rommelův text pochází z knihy De Wintera a Türsan; proto také používá pojem "etnoregionalistický".

vnějších i vnitřních faktorů hrály roli právě v konkrétním kontextu případu SNP a jejího úspěchu.

1.4 SNP jako regionalistická strana

SNP oba základní definiční prvky regionalistické strany splňuje. Soutěží pouze ve skotském regionu a základem její stranické identity je požadavek nezávislosti skotského národa na VB. Jak však různí autoři upozorňují, nejedná se o požadavek etnického nacionalismu, který by vyžadoval plnou suverenitu a snahu být zcela oddělen od vlivů ostatního světa. Naopak, SNP je stranou občanského nacionalismu⁴, tedy je stranou hájící skotský národ, který však není uzavřenou skupinou, nýbrž skupinou otevřenou, multietnickou a multikulturní (Wood 2014, s. 40). Skotem je každý člověk žijící na území Skotska (Kasáková 2011, s. 62). SNP také nehájí svůj požadavek primárně na základě kulturních či jazykových argumentů, nýbrž na základě argumentů politických a ekonomických (Ibid.). To se ukázalo i v debatě k referendu o nezávislosti, kdy Nicola Sturgeon, v té době místopředsedkyně SNP, explicitně tvrdila, že debata o nezávislosti není o (národní) identitě (Wood 2014, s. 40). SNP zároveň požaduje nezávislost v rámci evropské integrace a je tedy připravena přenechat či sdílet části své suverenity s nadnárodními strukturami v podobě Evropské Unie (Hepburn 2009b, s. 201; SNP 2015, s. 18-19), či NATO (Mitchell 2015).

⁴ K rozdělení etnického a občanského nacionalismu viz Keating 2009, s. 214.

2. Politický systém ve VB a Skotsku

Skotská politika byla od té anglické vždy odlišná a Skotsko nikdy nezapadalo do představy unitárního britského státu. Skotsko bylo vždy "periferií", která si zachovávala, někdy v menší míře, někdy ve větší, odlišnost jak kulturní a politickou, tak částečně i institucionální (McGarvey, Cairney 2008, s. 242). Všechny tyto odlišnosti se však zvětšily po zavedení tzv. devoluce v roce 1999, která rozsáhle a, zdá se nenávratně, změnila prostředí skotské politiky.

2.1 Stranické systémy

Odlišné geografické rozdělení voličské podpory ve VB se často označuje termínem "rozdíl Sever-Jih". Různá volba dvou hlavních stran (Konzervativní strany a Labouristické strany) na Jihu, tedy ve většině Anglie, a na Severu, tedy v severní Anglii a třech regionech (Wales, Skotsko a Severní Irsko), částečně koreluje s rozdělením socioekonomických charakteristik elektorátu. Na Jihu jsou lidé "obecně majetnější, více členy střední třídy a spíše vlastníci domů než lidé ve Skotsku, Walesu a na Severu" (Denver 2007, s. 156). Na Jihu také lidé spíše volí Konzervativce a na Severu spíše Labouristy (či v posledních letech i SNP). Pouze s ohledem na socio-ekonomické rozdíly však nelze zcela vysvětlit tak výrazné rozdíly, které v posledních dekádách mezi Anglií a Skotskem panují.

Tento rozdíl ve voličské podpoře lze s menší mírou nalézt ve VB už od 50. let. Skotsko v tuto dobu však do vzorce zapadalo nejméně a podpora Konzervativců (v té době Unionistické strany) zde byla oproti zbytku "Severu" vyšší. Dvoustranický systém ve VB byl v této době ve Skotsku v podstatě kopírován. Zejména od 70. let se ale rozdíl začal zvětšovat, a to hlavně v 80. letech (Ibid., s. 155) v důsledku konzervativní vlády Margaret Thatcherové. Zatímco ve VB vyhrávaly všeobecné volby v letech 1979-1992 Konzervativci, ve Skotsku začali dominovat Labouristé a podpora Konzervativců, a s tím i počet jejich získaných parlamentních křesel, drasticky klesala (viz Tabulka 1). Skotská politika i skotský elektorát se od té doby vnímají jako více levicové oproti anglickým protějškům (McGarvey, Cairney 2008, s. 47, 85-86). Zatímco na celobritské úrovni spolu Konzervativci a Labouristé rovnocenně, ačkoli s výkyvy na tu či onu stranu, soupeří, na skotské úrovni stále více dominovali Labouristé a Konzervativce v počtech hlasů nahradili Liberální demokraté nebo SNP. Liberálové i SNP však kvůli

Volby	Labouristé		SNP		Konzervativci		Liberální demokraté	
	křesla	%	křesla	%	křesla	%	křesla	%
1945	37	47,6	0	1,2	27	41,1	0	5
1950	37	46,2	0	0,4	32	44,8	2	6,6
1951	35	47,9	0	0,3	35	48,6	1	2,7
1955	34	46,7	0	0,5	36	50,1	1	1,9
1959	38	46,7	0	0,8	31	47,2	1	4,1
1964	43	48,7	0	2,4	24	40,6	4	7,6
1966	46	49,9	0	5	20	37,7	5	6,8
1970	44	44,5	0	11,4	23	38	3	5,5
1974 (únor)	41	36,6	7	21,9	21	32,9	3	7,9
1974 (říjen)	41	36,3	11	30,4	16	24,7	3	8,3
1979	44	41,5	2	17,3	22	31,4	3	9
1983	41	35,1	2	11,8	21	28,4	8	24,5
1987	50	42,4	3	11	10	24	9	19,4
1992	49	39	3	21,5	11	25,6	9	13,1
1997	56	45,6	6	22,1	0	17,5	10	13
2001	55	43,2	5	20,1	1	15,6	10	16,4
2005	41	39,5	6	17,7	1	15,8	11	22,6
2010	41	42	6	19,9	1	16,7	11	18,9
2015	1	24,3	56	50	1	14,9	1	7,5

Tabulka 1: Všeobecné volby ve Skotsku v letech 1945-2015. Počty křesel a získaných procent.

většinovému volebnímu systému (viz 2.3) oproti Labouristům zaostávali v počtu parlamentních křesel.

Devoluce zavedla více poměrný volební systém do voleb do Skotského parlamentu a tím vytvořila novou politickou arénu, ve které vznikl nový, regionální stranický systém (Strmiska 2005, s. 102) s odlišnou dynamikou jak od celobritské politiky, tak ale i od dynamiky ve skotských volbách do Westminsteru. V nich se totiž až do voleb 2015 zakonzervovala i kvůli volebnímu systému dominance Labouristů. Ve Skotském parlamentu však vznikl vyrovnanější stranický systém, kde pozici nejúspěšnější strany postupně převzala SNP. Devoluce se tedy zdá být důležitým faktorem pro vysvětlení úspěchů SNP.

2.2 Devoluce 1999

Už od roku 1885 existoval ve Skotsku tzv. Skotský úřad, který vykonával administrativní úkoly v různých oblastech, jako bylo např. zdravotnictví, vzdělání či sociální práce (McGarvey, Cairney 2008, s. 27). Spadal však zcela pod britskou vládu.

V 70. letech 20. století se britské strany polekaly prvních úspěchů SNP a jejich požadavku nezávislosti a navrhly ustavení Skotského shromáždění, které mělo fungovat jako skotský parlament (Ibid., s. 29). Referendum v roce 1979, které mělo vznik shromáždění potvrdit, však bylo neúspěšné (ačkoli hlasovalo 51,6% pro ustavení, nebyla splněna podmínka, že pro ustavení bude hlasovat 40% celkového elektorátu). Na několik let myšlenka utichla, ale na konci 80. letech začal pod vlivem odporu k vládě Thatcherové mezi Skoty opět růst požadavek po ustavení skotských politických orgánů, které by zamezily likvidaci welfare státu ve Skotsku a které by také vyřešily tzv. demokratický deficit (Ibid., s. 55, 32). Ten spočíval v tom, že v 80. letech o Skotsku rozhodovaly konzervativní vlády, ačkoli ve skotském regionu Konzervativci získávali pouze okolo čtvrtiny hlasů.

V roce 1989 proto vznikla organizace Skotské ústavní shromáždění, která pod sebou sdružovala kromě různorodých občanských hnutí a církví také různé politické strany včetně Labouristů a Liberálních demokratů. V roce 1995 zveřejnila svou závěrečnou zprávu *Scotland's Parliament, Scotland's Right*, ve kterém navrhla možné devoluční uspořádání. Když se pak v roce 1997 dostali k moci Labouristé, vytvořili návrh zákona vycházející z této zprávy a vyhlásili nové referendum. To bylo tentokrát úspěšné a v roce 1998 byl zákonem Scotland Act 1998 vytvořen Skotský parlament a Skotská exekutiva (Mullen 2014, s. 629-630), do nichž se konaly (pod novým volebním systémem - viz 2.3) první volby v roce 1999.

Devoluce spočívala v přenesení některých pravomocí z centrálních celostátních orgánů na nové skotské regionální instituce. Tyto přenesené pravomoci (tzv. devolved powers) vycházely z oblastí, které spravoval Skotský úřad (Ibid., s. 630). Nejvýznamnější pravomoci jako správa většiny daní, obrana či mezinárodní politika (tzv. reserved powers) však zůstaly v rukou celostátních institucí. Důležité také je, že vzhledem k absenci psané ústavy v britském systému má britská vláda teoretickou moc devoluční uspořádání zrušit (Wright 2009, s. 177).

2.3 Volební systémy

Od zavedení devoluce soutěží politické strany ve skotském politickém systému ve čtyřech různých volebních arénách a v každé této aréně existuje odlišný volební systém. V této podkapitole se zaměřím na volební systémy ve všeobecných volbách a ve volbách do Skotského parlamentu. Pro účely této práce opominu volby lokální, do

kterých se do roku 2003 volilo stejným volebním systémem jako ve volbách do Westminsteru (viz níže) a od roku 2007 systémem jednoho přenosného hlasu, a volby do Evropského parlamentu, kam do roku 1994 volili Skoti také systémem voleb do Westminsteru a od roku 1999 poměrným systémem v rámci jednoho okrsku za použití tzv. D'Hondtovy metody (viz níže). Za hlavní volební arény lze totiž považovat právě volby do Westminsteru a volby do Skotského parlamentu, které, jak se pokusím ukázat v kapitole 3, měly výrazný vliv na vývoj SNP.

Do voleb do Westminsteru se volí systémem tzv. "první na pásce". Jedná se o jednokolový relativně většinový systém v jednomandátových okrscích. Ve Skotsku se do roku 2005 volilo v 73 okrscích, od roku 2005 v 59 okrscích. Ve vztahu k celkovému počtu mandátů (650) se dnes však jedná o méně než 10% mandátů. Tento volební systém odměňuje strany, které mají koncentrovanou volební podporu (Budge 2008, s. 23). Z celobritského měřítka by se tedy mohlo zdát, že strana typu SNP, jež má podporu koncentrovanou pouze ve Skotsku, bude mít v tomto systému výhodu (Ibid., s. 21). Opak je však pravdou. Podpora SNP je totiž oproti Labouristům či Liberálním demokratům rozprostřena ve Skotsku více rovnoměrně (Curtice 2009, s. 58-59) a její poměr získaných hlasů vůči získaným mandátům býval horší, ačkoli Konzervativní strana v tomto ohledu trpěla ještě více (viz Tabulka 1). Liberální demokraté, kteří v celobritském měřítka bývají dávání za příklad strany, jež trpí kvůli volebnímu systému nejvíce (Budge 2008, s. 21), díky koncentrovanější podpoře ve Skotsku získávají v poměru víc křesel než ve zbytku VB.

Většinový volební systém konzervuje stranický systém a je obtížné takový systém postupně změnit. Pokud však již některá strana dokáže prorazit zábrany systému, změna pak může "destabilizovat rychle situaci" (Ibid., s. 24). To se prokázalo právě ve volbách 2015, kdy SNP svou rozprostřenou podporu zvýšila natolik, že plošně zvítězila i v baštách jednotlivých více koncentrovaných stran.

Do Skotského parlamentu byl podle domluvy Labouristů a Liberálních demokratů zaveden tzv. additional member system (AMS). Jedná se o smíšený volební systém, který kombinuje prvky většinového i poměrného systému. Větší část mandátů (73) je volena systémem "první na pásce" v jednomandátových obvodech. Zbýlých 56 mandátů je rozděleno do sedmi okrsků po osmi mandátech, do kterého se volí poměrným systémem za použití D'Hondtovy metody. Volič má tedy dva hlasy. První se

určí okrsky z většinového systému a až poté se určují okrsky z poměrného systému (Kotíková 2015, s. 10-11). Druhé počítání je ovlivněno tím, že stranám je za x křesel získaných ve většinovém systému přičteno x do volební formule D'Hondtovy metody; volební formule tak vypadá následovně: $kvóta = \frac{V}{S+1+x}$ ⁵. Proporční prvek měl uspokojit jak dlouhodobý požadavek Liberálních demokratů po proporčnějším systému, tak obavy Labouristů, kteří předvíдали možnost velkého nárůstu SNP a chtěli zabránit možnosti, že by SNP získala většinu křesel (Curtice 2009, s. 59). I politologové předpokládali, že žádné straně se většinu spíše podařit nezíská (např. Hepburn 2009b, s. 197; Newell 1998, s. 120).

Obavy Labouristů se však naplnily a je možné tvrdit, že právě zavedení smíšeného volebního systému bylo jednou z podstatných příčin. Jak píše Mitchell, Bennie a Johns (2012, s. 11):

"Devoluce změnila pro SNP strukturu příležitostí dvěma hlavními způsoby. Zaprvé, volební systém AMS ... překládal hlasy do křesel příznivěji pro SNP. (...) Za druhé, devoluce vytvořila skotský politický prostor, odlišný od politiky VB, kde byla SNP spíše viděna jako relevantní."

Pro SNP od prvních voleb proporční prvek zajistil, že se stala druhou největší stranou ve Skotském parlamentu, což se jí ve skotských volbách do Westminsteru nedařilo kvůli volebnímu systému. Navíc samotné vytvoření samostatné arény, kde Skotsko netvořilo jen malou část z celkového počtu mandátů, odstranilo kromě většinového volebního systému další nevýhodu SNP jako regionalistické strany (Mitchell 2009, s. 37). Okamžitě se tak stala relevantní stranou s vládním potenciálem (Mitchell *et al.* 2012, s. 11) a hned ve třetích volbách v roce 2007 se jí díky proporčnímu prvku voleb podařilo získat nejvíce křesel a sestavit menšinovou vládu. V roce 2011 pak zničila i naděje Labouristů, že by jí volební systém zabránil získat většinu křesel, tentokrát už vítězstvím ve většinovém prvku.

⁵ V = celkový počet získaných hlasů. S = počet dosud alokovaných křesel

3. Historický vývoj SNP

V této kapitole se zaměřím na ústřední aspekty vývoje SNP, které ovlivnily její směřování do 21. století. SNP si musela v průběhu historie vyřešit několik podstatných dilemat a vnitřních bojů, na základě kterých ve straně vznikaly různá pnutí a frakce. Snahou bude ukázat potvrzení De Winterova zkoumání, že frakčnost regionalistické straně škodí a že největších úspěchů SNP dosáhla, až když si svá dilemata a boje vyřešila a stala se kompaktní, sjednocenou stranou.

Hlavní pozornost bude věnována profilaci strany ve dvou základních dimenzích - v dimenzi státního uspořádání a v dimenzi socioekonomického pravolevého spektra. V obou dimenzích si SNP prošla určitým vývojem, který byl ovlivněn jak vnitřními, tak ale i vnějšími faktory.

3.1 Od vzniku do šedesátých let

SNP vznikla v roce 1934 sloučením dvou stran, Národní strany Skotska a Skotské strany. V prvních letech její existence však nelze mluvit o klasické politické straně. SNP byla organizací, která teprve vnitřně řešila, zda má být politickým hnutím, či politickou stranou (Mitchell *et al.* 2012, s. 13). Respektive zda má být tzv. single-issue organizací, prosazující své téma skrze jiné strany (např. až do roku 1948 mohli být členové SNP zároveň členy jiné strany (Ibid., s. 14)), či zda se má účastnit voleb jako výlučná strana a tvořit vlastní politický program.

Další konfliktní linií uvnitř strany pak byla otázka, jakou pozici má strana zaujmout a prosazovat v dimenzi státního uspořádání. V prvních letech byla kompromisně přijata pozice pro vytvoření samosprávy v podobě skotského parlamentu ale v rámci britského impéria s rovnocenným postavením vůči VB (Finlay 1994, s. 153. Cit. dle Hepburn 2009b, s. 191). Avšak konflikt mezi těmi, kteří chtěli samosprávu v rámci VB a těmi, kteří chtěli přímou nezávislost, vyeskaloval v roce 1942, kdy stranu opustili zastánci samosprávy. Díky tomu se SNP mohla vyprofilovat jako strana, která požadovala suverenitu Skotska v rámci Commonwealthu (Hepburn 2009b, s. 192), a zároveň si ve 40. letech zvolila cestu regulérní politické masové strany (Crawford 1982, s. 66. Cit. dle Mitchell *et al.* 2012, s. 14), prosazující své cíle skrze volby a soutěž s ostatními stranami. Lze dopředu říci, že SNP nikdy neprosazovala zcela separatistickou představu, dle které by se Skotsko mělo zcela izolovat od VB a světa.

Pravolevé štěpení v této době hrálo druhotnou roli. Zatímco v prvních letech teprve řešila, zda vůbec v těchto tématech zaujímat nějaké pozice, ve 40. a 50. letech napodobovala konsenzuální politiku Labouristů a Konzervativců v poválečné VB (Lynch 2009, s. 627) a "prezentovala se jako umírněná centristická strana, pokoušející se ustoupit od třídního konfliktu" (Ibid., s. 626). Dominance dvou hlavních stran a politický poválečný konsenzus nedával SNP příliš prostoru ani volebních šancí a SNP v této době byla volebně marginální stranou. Dle Hanhama (1969, s. 179. Cit. dle Mitchell *et al.* 2012, s. 22) bylo vůbec "úspěchem SNP od 1942 do 1964, že prostě přežila".

3.2 Šedesátá a sedmdesátá léta

V 60. letech probíhaly paralelně dva důležité procesy. Jedním byl pokles důležitosti třídního štěpení u části voličů v důsledku zavedení welfare státu a nárůst volební volatility, kdy se část voličů přestala identifikovat s jednou ze dvou hlavních stran (proces tzv. *partisan dealignment*) a přecházela k jiným stranám, zejména k Liberálním demokratům (Budge 2008, s. 18). Druhým procesem byla zhoršující se kondice skotské ekonomiky, což nahrávalo SNP, která tak našla (oproti 50. létům) argumenty pro samosprávné či nezávislé Skotsko (Lynch 2009, s. 627). To bylo podpořeno také nalezením ropných ložisek v Severním moři, která měla v očích SNP zajistit Skotsku ekonomickou soběstačnost (De Winter 1998, s. 221).

SNP začala postupně narůstat nejen získaná procenta hlasů ve volbách, ale prudce také počet členů (McGarvey a Cairney (2008, s. 47) píšou o nárůstu mezi lety 1962 a 1968 z 2000 na 120000 členů, avšak jedná se pouze o odhady). Téma skotské identity a ústavního uspořádání získalo na důležitosti nejprve mezi voliči a pak také mezi ostatními stranami. K tomu přispěly zejména doplňovací volby v roce 1967 do okresu Hamilton, kde SNP překvapivě vyhrála. To byl pro ostatní strany, do té doby tato témata ignorující, velký šok (Mitchell 2009, s. 31-32), který způsobil, že začaly reflektovat pro ně novou dimenzi a přibližovat se svou pozicí k SNP. SNP se tak v tomto období stala relevantní stranou a zařadila se do skotské stranické politiky, ze které už od té doby nezmizela. Její relevance spočívala zejména ve vlivu na ostatní strany, a to hlavně na Labouristy, pro které skotská křesla (od 60. let Labouristé ve skotské politice dominovali až do voleb 2015) znamenala důležitý zdroj jistých křesel a

odstranění nacionalistické hrozby tak pro ně bylo životně důležité (Newell 1998, s. 110-111).

Ve volbách v roce 1970 a únoru a říjnu roku 1974 SNP vystoupila na vrchol, kdy v posledně jmenovaných volbách získala 30,4% hlasů a 11 křesel. Labouristé už v roce 1969 ustavili tzv. Kilbrandonovu komisi, která měla řešit různé způsoby budoucího uspořádání VB a která v roce 1973 doporučila ustavit Skotské shromáždění (McGarvey, Cairney 2008, s. 29). Avšak až volební výsledek roku 1974 a také nutnost Labouristů spolupracovat se SNP, od které potřebovali podporu pro svou menšinovou vládu (De Winter 1998, s. 237), je přinutil přijít s návrhem tzv. Scotland Bill 1978 vycházejícího z návrhu Kilbrandonovy komise, který měl být schválen v referendu v roce 1979. To však neuspělo (viz 2.2).

Návrhy devoluce částečně zanesly do SNP spor o prosazování nezávislosti. Na jedné straně stáli tzv. gradualisté, pro které byla možná devoluce jedním z kroků na cestě k plné nezávislosti, zatímco na druhé stáli tzv. fundamentalisté, kteří se drželi hesla "nic než nezávislost" a obávali se, že devoluce naopak postaví překážku pro zavedení nezávislosti, jelikož uspokojí požadavky Skotů (Mitchell *et al.* 2012, s. 20-21). SNP nakonec devoluci podpořila, avšak v samotné kampani před referendem prosazovala spíše svůj požadavek nezávislosti (Hepburn 2009b, s. 192). Kampaň stran za "Ano" devoluci tak byla nejednotná a nepřesvědčila dostatečný počet voličů. Spolu s neúspěchem ve volbách v roce 1979, kdy SNP získala jen 17,3% a 2 křesla, znamenalo neúspěšné referendum (nejen ve Skotsku, ale i ve Walesu) ústup devoluční agendy z britské politiky a v samotné SNP dočasné převážení fundamentalistů nad gradualisty. Na stranické konferenci v roce 1979 se SNP rozhodla nepodporovat nadále devoluci (Mitchell 2009, s. 39).

Pravolevé spektrum nadále zůstávalo pro SNP druhotnou dimenzí. Vzhledem k dominanci Labouristů ve skotské politice se spíše takticky (Lynch 2009, s. 628) rozhodla zastřešit svůj program jako "program sociální demokracie, který SNP navrhuje pro základy samosprávného Skotska" (SNP 1974, s. 5. Cit. dle Mitchell *et al.* 2012, s. 25). Avšak ve skutečných ideologických pozicích členů a hlavně v reálné politice v SNP panoval spíše chaos. To se odráželo např. při hlasování skotských poslanců, které bylo často nejednotné a protichůdné, či při sporech mezi těmito poslanci a vedením strany (Mitchell 2009, s. 34). I to bylo jednou z příčin neúspěchu ve volbách roku 1979

a pro stranu do budoucna poučením. Ačkoli se strana částečně profesionalizovala, oproti jiným byla stále amatérskou stranou. SNP v tomto období charakterizoval nedostatek finančních zdrojů, dobrovolnická báze, nedostatek profesionálních politiků a nedisciplinovanost (Ibid.).

3.3 Osmdesátá a devadesátá léta

Po volbách v roce 1979 se na 4 volební období dostali k moci Konzervativci, které v prvních třech obdobích vedla Margaret Thatcherová. Její neoliberální vláda, ignorující skotskou politiku a požadavky (Mitchell 2009, s. 36), vzbudila ve Skotsku velký odpor a např. McGarvey a Cairney (2008, s. 36) to pokládají za nejvýznamnější důvod vysoké podpory pro devoluci mezi Skoty. V tomto období došlo ke spletní dvou dimenzí - národnostní a socioekonomické -, které je ve skotské politice patrné dodnes. Na jednu stranu Skoti začali stále víc vnímat jako svou primární identitu identitu skotskou. Čím více dopadal thatcherismus negativně na welfare stát a na skotské industriální oblasti, tím více oslabovala volební základna Konzervativců (v roce 1979 získali 31,4% hlasů a 22 křesel, v roce 1997 už jen 17,5% a křeslo žádné!). A čím více se zvětšoval demokratický deficit, tím více Skoti vnímali Konzervativce jako cizí, anglickou stranu (Ibid., s. 33). Zatímco v roce 1979 označilo jako svou primární identitu tu skotskou 56% Skotů, v roce 1997 to bylo už 72%. Britská identita naopak klesla z 38% na 20% (Ibid., s. 77).

Na druhou stranu se vůči pravicovému konzervatismu vymezovali levicoví Labouristé, kteří, jak už bylo řečeno, ve Skotsku dominovali. Odpor k cizímu, anglickému se tak kombinoval s odporem k pravicovému a konzervativnímu. Jak píše Mitchell (2009, s. 36-37), "skotská dimenze se stala téměř synonymní s podporou [ustavení] parlamentu a progresivní, levicovou agendou. (...) Třídní a národní identita se spojily tak silným způsobem jako nikdy předtím".

Tohoto spletní využili jak Labouristé, tak SNP a obě integrovaly tu dimenzi, kterou do té doby nepovažovaly za zásadní, hlouběji do svého profilu (McGarvey a Cairney 2008, s. 76). Labouristé tedy jak z taktických důvodů, aby utvrdili svou převahu nad Konzervativci ve Skotsku, tak z obavy, aby se rostoucí skotská identita a podpora devoluce nepřelila do volební podpory SNP, opět na konci 80. let přijali prodevoluční agendu (a skotská pobočka strany se v roce 1994 přejmenovala na Skotskou labouristickou stranu (Hassan 2011a, s. 80)), jež měla být alternativou jak k

striktně unionistickému pohledu Konzervativců, tak k radikálnímu požadavku nezávislosti SNP (McGarvey a Cairney 2008, s. 34). Tento proces v důsledku vedl k zavedení devoluce v roce 1999 (viz 2.2).

SNP se po nevydařeném roku 1979 propadla do vnitřních sporů a proti sobě se střetly dvě strany a generace. Na jedné straně stála mladá, radikálně levicová "Skupina 79", která chtěla SNP posunout k jasně levicovému profilu. Proti nim stála stárnoucí generace "tradicionalistů", kteří se mylně domnívali, že SNP získává křesla zejména díky konzervativním voličům a nechťeli proto přijímat jasný ideologický profil (Lynch 2009, s. 624). Ačkoli na čas tradicionalisté tento boj vyhrávali (např. Skupina 79 byla rozpuštěna a někteří členové vyloučeni), pod vlivem proměny skotské společnosti, mladé generace v SNP a taktických důvodů přibližování se k Labouristům se strana postupně posunovala na jasně levicovou pozici. V tom byl úspěšný zejména Alex Salmond, leader strany od 1990, pod jehož vedením se strana na levicové pozici a snahou konkurovat Labouristům na stejném poli sjednotila (McGarvey a Cairney 2008, s. 49; Lynch 2009, s. 631).

K podobnému posunu také došlo v dimenzi státního uspořádání. Zatímco po roce 1979 na několik let převládal ve straně fundamentalistický názor, že strana má prosazovat jen nezávislost a nedělat žádné kompromisy, s postupem let ve straně převládli gradualisté a ačkoli ještě v roce 1989 SNP vystoupila ze Skotského ústavního shromáždění, tak v kampani před referendem o nezávislosti se již spojila s ostatními prodevolučními stranami a jasně devoluci podpořila (Mitchell *et al.* 2012, s. 31).

V tomto období také SNP zrevidovala svůj vztah k Evropským společenstvím, resp. EU. Zatímco v referendu o vstupu VB do společenství v roce 1975 byla SNP proti vstupu a obecně se proti nim vymezovala, postupně začala pojímat evropskou integraci jako příležitost a rámec, ve kterém lze nezávislost Skotska lépe zakotvit a obhájit (Hepburn 2009b, s. 193). Důvodem bylo i to, že větší část Skotů podporovala nezávislost Skotska v rámci evropské integrace než vně (Newell 1998, s. 113). Šlo tak zčásti o strategický krok a představy SNP o míře integrace měly jasné intergovernmentální limity (Keating 2015, s. 202).

Volební výsledky SNP po propadu z let 1979 a 1983 opět rostly, ačkoli k úspěchu z roku 1974 se nepřiblížila ani v počtu hlasů, ani v získaných křeslech. V 90.

letech se preference strany pohybovaly okolo 20% a nejvíce křesel - 6 - získala v roce 1997. Dominance Labouristů se zdála neotřesitelná.

3.4 Od devoluce po referendum o nezávislosti

Hned první volby do Skotského parlamentu v roce 1999 ukázaly, že pro SNP tato nová aréna otevírá příležitost pro získání většího vlivu. SNP v nich získala 28,74% hlasů ve většinovém prvku a 27,26% v poměrném (viz Tabulka 2), tedy zhruba o 6% hlasů více než v předešlých westminsterských volbách. Labouristé naopak získali "pouze" 38,81%, resp. 33,64% oproti 45,6% v roce 1997. Ačkoli získali absolutní většinu křesel z jednomandátových okrsků, poměrný prvek způsobil, že neměli většinu křesel celkově a byli tak donuceni vytvořit koaliční vládu s Liberálními demokraty. Podobná situace se opakovala i v roce 2003, kde byly navíc čtyři hlavní skotské strany doplněny úspěchem dvou menších stran, Skotských zelených a Skotských socialistů. To ubralo hlasy jak Labouristům, tak SNP a Labouristé opět museli vytvořit vládu s Liberálními demokraty. Jak už jsem psal výše, situace ve volbách do Westminsteru však zůstala zakonzervována až do roku 2015. Labouristé sice mírně v letech 2001 a 2005 oslabovali, ale v počtu získaných křesel se to odrazilo jen nepatrně. V těchto volbách oslabovala i SNP, naopak stoupali Liberální demokraté.

Vysvětlovat různé výsledky a povahu obou typů voleb ztěžuje to, že volby jsou různými voliči vnímány různě. Pro některé jsou oba druhy stejně důležité, pro některé ne. Někteří se rozhodují do různých voleb podle toho, co se děje ve Skotsku, někteří podle celobritské politiky (Bromley 2006, s. 200; Curtice 2009, s. 62). To se odráží i na volební účasti, která byla ve volbách do Skotského parlamentu vždy o $\pm 10\%$ nižší⁶ (viz Tabulka 3). Nicméně je zřejmé, že existuje určitá část voličů, která volila v těchto letech do různých voleb odlišně a zatímco do westminsterských voleb volila Labouristy (či další strany), do skotských parlamentních voleb volila SNP (Ibid., s. 61), protože "někteří, kteří volí Labouristy na úrovni VB, si myslí, že SNP má lepší odpovědi [na skotské otázky]" (Paterson et al. 2001, s. 29, 41. Cit. dle Jeffery, Hough 2006, s. 255). To zčásti vysvětluje, proč nacházíme v různých volbách tak odlišné výsledky zejména v letech 2005-2011.

Zhoršující se výsledky ve volbách v letech 2001 a 2003 přinesly úvahy, že SNP

⁶ Pouze v prvních volbách byla účast srovnatelná s volbami do Westminsteru. To lze však přičíst entusiasmů a nadšení z vytvoření parlamentu a jemu předcházející kampani a referendu.

	Většinový prvek		Poměrný prvek		Celkem křesel
	křesla	%	křesla	%	
Labouristé					
1999	53	38,8	3	33,6	56
2003	46	34,6	4	29,6	50
2007	37	32,2	9	29,2	46
2011	15	31,7	22	26,3	37
SNP					
1999	7	28,7	28	27,3	35
2003	9	23,8	18	21,6	27
2007	21	32,9	26	31	47
2011	53	45,4	16	44	69
Konzervativci					
1999	0	15,6	18	15,4	18
2003	3	16,6	15	15,5	18
2007	4	16,6	13	13,9	17
2011	3	13,9	12	12,4	15
Liberální demokraté					
1999	12	14,2	5	12,4	17
2003	13	15,4	4	11,6	17
2007	11	16,2	5	13,9	16
2011	2	7,9	3	5,2	5
Zelení					
1999	0	0	1	3,6	1
2003	0	0	7	6,5	7
2007	0	0,2	2	4	2
2011	0	0	2	4,4	2
SSP					
1999	0	1	1	2	1
2003	0	6,2	6	6,5	6
2007	0	0	0	0,6	0
2011	0	0	0	0,4	0

Tabulka 2: Volby do Skotského parlamentu. Počty získaných křesel a procent hlasů.

došel dech (Strmiska 2005, s. 106) a že by se mohla naplnit naděje bývalého labouristického stínového ministra pro Skotsko Robertsona, že "devoluce vymytí nacionalismus" (Mitchell 2005, s. 102). Avšak neúspěchy nebyly způsobeny tím, že by voliči již neměli důvod SNP volit. Důvodem byla spíše vnitřní pnutí a vnější obraz SNP (v roce 2000 odešel z pozice leadera Salmond a přišel méně oblíbený Swinney (Curtice 2009, s. 65)). I proto předtím, než Swinney musel kvůli neúspěchu ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 rezignovat (Mitchell *et al.* 2012, s. 41), vytvořil

Všeobecné volby					
Volby	1997	2001	2005	2010	2015
Volební účast (%)	71,3	58,2	60,6	63,8	71,1

Volby do Skotského parlamentu				
Volby	1999	2003	2007	2011
Volební účast (%)	59,1	49,4	51,7(52,4)	50,4

Referenda		
	O devoluci (1997)	O nezávislosti (2014)
Volební účast (%)	60,4	84,6

Tabulka 3: Volební účast ve volbách a referendech ve Skotsku.

reformy strany, které později přinesly ovoce. Díky nim se SNP zprofesionalizovala a dokázala odstranit některé faktory, které ji brzdily v dřívějších fázích. Strana se více centralizovala, stanovila formální roli leadera a předala větší kontrolu vedení strany, které se na rozdíl od 70. let, kdy poslanci ve Westminsteru a vedení tvořili dvě hádající se skupiny, koncentrovalo ve Skotském parlamentu. Na ten SNP kladla větší důraz, protože pochopila, že o státním uspořádání se bude rozhodovat na této úrovni. I proto v roce 1999 všichni westminsterští poslanci kandidovali do Skotského parlamentu (Lynch 2009, s. 633). SNP také dokázala efektivněji vybírat členské poplatky, což snížilo její finanční nevýhodu oproti ostatním stranám. Politici SNP jsou nyní profesionální politici na plný úvazek (Lindsay 2009, s. 102).

Definitivně se také potvrdilo vítězství gradualistů, když si SNP odhlasovala, že otázku nezávislosti nechá na rozhodnutí skotského lidu skrze referendum. To umožnilo SNP soustředit se na jiné prvky svého programu a ujistit voliče, kteří se např. obávali jednostranného vyhlášení nezávislosti po případném vítězství SNP, že "hlas pro SNP není automaticky hlas pro nezávislost" (Torrance 2011). Cílem bylo vyhrát volby a ukázat se jako kompetentní strana (McGarvey, Cairney 2008, s. 81) a až poté přesvědčit Skoty, že nezávislost je dobrá volba. Později také SNP začala prosazovat tzv. devolution max, která spočívala ve snaze přenést na skotské orgány maximum pravomocí a autonomie (Hepburn 2009b, s. 197). I na to někteří voliči slyšeli, jelikož oproti podpoře nezávislosti byla podpora pro tyto požadavky vysoká (McGarvey, Cairney 2008, s. 242). Zároveň SNP pod vlivem úspěšné catch-all strategie Labouristů přestala tolik zdůrazňovat svůj levicový profil a snažila se oslovit celý elektorát skrze

témata jako ekonomický růst či rozvoj businessu (Lynch 2009, s. 631), čímž se přiblížila ostatním stranám.

V roce 2004 se do čela strany vrátil oblíbený Salmond, pod kterým se SNP definitivně sjednotila a stala se čitelnou stranou, která měla jasně vytyčené cíle a představovala se jako hlavní vládní alternativa k Labouristům (Ibid., s. 622). SNP už nebyla vnímána voliči jako extrémní, okrajová strana, jak se ji např. Labouristé snažili prezentovat (Hassan 2011a, s. 82). Před volbami 2007 se také poprvé oprostili od negativního vymezování se a spustili výraznou (a nejdražší (Mitchell *et al.* 2012, s. 41)) pozitivní kampaň, která kontrastovala s negativní kampaní Skotských Labouristů (Johns *et al.* 2009, s. 212), kteří nejenže postrádali výrazné osobnosti a vize (Hassan 2011b), ale také jejich vládní politika byla vnímána jako "neatraktivní a sprostá" (Hassan 2011a, s. 78). SNP se tak podařilo představit se před elektorátem jako strana, která skutečně hájí skotské zájmy a která ví, kam má Skotsko směřovat. V roce 2007 díky tomu zvítězila a sestavila menšinovou vládu.

Ve volebním období 2007 až 2011 pak vláda SNP, která se musela potýkat i s následky ekonomické krize, dokázala, že alternativou Labouristům opravdu je a skotské regiony si i v krizi vedly ekonomicky lépe než podobné anglické regiony (Cumbers 2014, s. 34). Vláda SNP byla obecně považována za obstojnou a schopnou (Hassan 2011a, s. 82; Cairney 2015, s. 190). SNP se také poprvé pokusila prosadit referendum o nezávislosti, avšak kvůli nedostatku podpory v parlamentu návrh stáhla. Rozdíl v odlišném vnímání obou druhů voleb mezi voliči se ukázal ve volbách do Westminsteru v roce 2010, kdy SNP získala pouze 19,9% (oproti 32,9%, resp. 31% v 2007) a Labouristé naopak 42% (oproti 32,2%, resp. 29,2%).

V roce 2011 se SNP podařilo zvítězit podruhé se ziskem 45,39%, resp. 44,04% hlasů a s výrazným náskokem na druhé Labouristy, kteří získali 31,7%, resp. 26,3% hlasů. Tentokrát SNP získala absolutní většinu křesel a mohla tak sestavit nemenšinovou vládu. Poprvé se jí také podařilo získat většinu křesel v jednomandátových okrscích a zvrátit nevýhodu rovně rozprostřené volební podpory ve svůj prospěch. Ve volbách v roce 2015 to tak nebylo poprvé, kdy se jí něco takového povedlo. SNP opět předvedla skvělou a pozitivní kampaň a ostatní strany opět nebyly schopny reagovat (Torrance 2011). Ve vítězství se tak odrazily zejména vnímané úspěchy vlády, nadšení a vize SNP a neschopnost ostatních stran (krom Labouristů také

pád Liberálních demokratů, kteří ztratili 12 křesel). Ústředním prvkem, který ovládal debatu v prvních letech volebního období a který také výrazně ovlivnil výsledky voleb v roce 2015, bylo plánované referendum o nezávislosti, které se uskutečnilo v roce 2014 (viz 4.1).

4. Volby 2015

Do této kapitoly jsem zahrnul i analýzu referenda o nezávislosti, protože je úzce svázáno s výsledky voleb v roce 2015. Následuje rozbor "kondice" čtyř hlavních politických stran před volbami s důrazem na Labouristickou stranu, která byla hlavním konkurentem SNP. V podkapitole 4.3 se věnuji důsledkům referenda a jeho odrazu v měsících před volbami a událostem těchto měsíců. Podkapitola 4.4 se pak více věnuje samotné předvolební kampani. V poslední podkapitole jsou stručně popsány výsledky voleb.

4.1 Referendum o nezávislosti 2014

Referendum o nezávislosti Skotska na VB se konalo 18. září, ale jeho uskutečnění předcházelo několik let usilovných příprav a kampaně. Už v roce 2007 po ujetí se skotské vlády SNP zahájila přípravy na ve volbách slibované referendum (SNP 2007, s. 15) a spustila tzv. Národní konverzaci, proces veřejné konzultace o možnostech nového ústavního uspořádání. Vypustila také první návrh zákona o referendu. V protireakci Labouristé s podporou Konzervativců a Liberálních demokratů vytvořili tzv. Calmanovu komisi, která měla navrhnout úpravy zákona o devoluci z roku 1998 a možnosti přenesení dalších pravomocí na Skotský parlament. Návrhy komise vedly k vytvoření tzv. Scotland Act 2012, který měl uspokojit požadavky Skotů na širší devoluci. Zároveň byly zohledněny ve vládním dokumentu SNP z roku 2009 *Your Scotland, Your Voice*, který měl předcházet plánovanému referendu v roce 2010 a detailně analyzoval čtyři možnosti budoucího uspořádání: uspořádání beze změny, uspořádání dle návrhů Calmanovy komise, uspořádání plné devoluce (devolution-max) a uspořádání po získání nezávislosti. Poté, co se SNP nepodařilo uspořádat referendum v roce 2010, včlenila požadavek referenda i do volebního programu do voleb v roce 2011 (SNP 2011, s. 28) a když získala většinu křesel, začala vyjednávat s britskou vládou o konání referenda. V říjnu 2012 byla premiérem Cameronem a prvním ministrem Skotska Salmondem podepsána tzv. Edinburská dohoda, jež odstranila možné právní problémy o ustavení referenda Skotským parlamentem, ale zároveň také umožnila britské vládě nadiktovat si podmínky, že referendum bude sestávat pouze z jedné otázky "mělo by se Skotsko stát nezávislou zemí?" (Tierney 2015, s. 229-230), místo Salmondem preferované dodatečné možnosti hlasovat pro devolution-max. Ta

byla totiž mezi voliči nejpreferovanější možností (Painter 2014, s. 37), ale britská vláda postavila voliče jen mezi volbu statu quo a "extrémní" možnosti celkové nezávislosti.

Už od počátku bylo rozhodnutí SNP uspořádat referendum vcelku odvážné rozhodnutí, jelikož podpora nezávislosti byla např. v roce 2007 v průzkumech jen 25% (Hepburn 2009, s. 197) a i v následujících letech se pohybovala mezi 30-40% (WST 2016a; WST 2016b). Až v posledních týdnech před referendem se začala procenta obou stran přibližovat k sobě a příznivci nezávislosti dokonce několikrát vítězili nad odpůrci. To vedlo k panice leaderů unionistických stran, kteří vydali tzv. "vow", slib, že pokud si Skoti zvolí zůstat ve VB, budou na Skotský parlament přeneseny další pravomoci (Cairney 2015, s. 186). Tak se nakonec také stalo a v referendu za extrémně vysoké volební účasti 84,7% získali odpůrci nezávislosti 55,3% hlasů oproti 44,7% hlasů příznivců.

Vysoká volební účast byla důsledkem velkého ohlasu referenda na veřejnosti (a referendum vzbudilo ohlas nejen na skotské scéně, ale i na britské, potažmo celoevropské). Obě strany spustily výrazné kampaně, které podnítily obrovský zájem i u lidí, kteří do té doby nebyli v politice aktivní. Referendum bylo zkrátka tématem číslo jedna a "období mezi Edinburskou dohodou a referendem byla jedna dlouhá kampaň" (Mullen 2014, s. 632). Unionistické strany (Labouristé, Konzervativci a Liberální demokraté) se sjednotili pod kampaní "Raději spolu" (*Better Together*), zatímco independistické strany (SNP, Skotská strana zelených a Skotská socialistická strana) pod kampaní "Ano Skotsko" (*Yes Scotland*).

Kampani "Ano" v čele s SNP se obecně lépe dařilo mobilizovat své podporovatele a prezentovat pozitivní vizi nezávislého, progresivního Skotska. Její argumenty se snažily přesvědčit voliče o tom, že Skotsko bude moci vně VB lépe uplatnit svůj sociálně-demokratický potenciál, bude se moci vymanit z neoliberalních úsporných opatření, diktovaných konzervativní britskou vládou (Glencross 2015, s. 555, 559) a přiblíží se ideálům modelu skandinávských států (Harvey 2015, s. 249). Zároveň argumenty nemířily na požadavek po absolutní suverenitě, nýbrž předkládaly vizi Skotska, které zůstane silně spojeno ekonomicky s VB (Hepburn 2009, s. 198-199) a zůstane či se rychle stane členem EU, díky čemuž v ní získá silnější hlas (Keating 2015, s. 203-204). Zároveň poukazovali na plány Konzervativců uspořádat v budoucnu referendum o vystoupení VB z EU, které by mohlo spíše proevropské Skotsko zanechat

vně EU proti jeho vůli (Ibid., s. 205). SNP zde tak mohla plně prezentovat svou vizi "nezávislosti v EU", kterou prosazovala už od konce 80. let (McGarvey a Cairney 2008, s. 49-50). Kampaň "Ano" dle výzkumů ovládla hlavně prostředí internetu a sociálních sítí, a to zejména ve dnech před referendem (Langer *et al.* 2015; Shephard 2014). Kromě ekonomických argumentů independentisté také samozřejmě zdůrazňovali skotskou identitu a tradici (Henderson *et al.* 2015, s. 266).

Ačkoli odpůrci nezávislosti nakonec zvítězili, výzkumy ukázaly, že zásadní roli ve výsledku nehrálo odmítnutí nezávislosti, ale ekonomické obavy z možného rizika a nejistoty po získání nezávislosti, které rozhodly u některých voličů v posledních dnech (Johns 2014). Zároveň se ukázalo, že příznivci nezávislosti se nacházeli spíše mezi těmi, kteří na tom jsou ekonomicky hůře a "byli snadněji přesvědčeni, že nezávislost může udržet představu lepšího zítřka" (Curtice 2014a). Voliči z těchto socioekonomických kategorií byli také spíše voliči Labouristů a postupně bylo zřejmé, že podle průzkumů výrazná část voličů Labouristické strany z voleb 2010 (37-47%) a 2011 (27%) hlasovala pro nezávislost (Curtice 2014c). Dalším důležitým důsledkem kampaně před referendem bylo, že se výrazně zvýšil poměr Skotů (z 59% v květnu na 74% v září), kteří si přáli přenesení výrazného množství pravomocí na Skotský parlament, tedy větší devoluce, a to zejména mezi voliči, kteří hlasovali proti nezávislosti (ze 47% na 65%) (Curtice 2014b). Tento požadavek navíc výrazně přesahoval nabídku slibu unionistů (Ibid.)

4.2 Relevantní politické strany před volbami

4.2.1 Konzervativní strana a Liberální demokraté

Konzervativci se zdáli být po postupném úpadku ve Skotsku v letech vlád Thatcherové a Majora politickou silou, která je ve skotském politickém prostoru pro mnohé cizím prvkem, a byla tak také ostatními stranami prezentována. V roce 1997 přišli ve volbách naráz o všech svých 11 skotských poslanců a od té doby "živořili" maximálně s jedním poslancem z jihu Skotska. Avšak s ohledem na hlasy tak marginální silou nebyli a dařilo se jim konzistentně získávat okolo 16% hlasů. Konzervativci trpěli hlavně kvůli volebnímu systému, díky kterému nebyli schopni získat další křesla. To se změnilo po vzniku nového volebního systému a Konzervativci byli paradoxně po devoluci, která měla potvrdit odlišnost a autonomnost skotské

politiky, posílení (McGarvey a Cairney 2008, s. 62) a ve Skotském parlamentu zasedalo stabilně okolo 16 jejich poslanců. Zároveň se však nikdy nezbavili nálepky anglické, cizí strany, což bylo ještě posíleno po volbách v roce 2010, ve kterých vznikla konzervativní vláda, jež pod vlivem ekonomické krize implementovala úsporná opatření (tzv. *austerity*), která skotskému elektorátu mohla zčásti připomínat politiku Thatcherové. Vzhledem k analýze úspěchu SNP jsou však Konzervativci málo relevantní stranou, jelikož jejich elektoráty jsou od sebe nejvíce vzdáleny jak na ideologické dimenzi, tak na dimenzi státního uspořádání. V roce 2015 tak např. jen 3% voličů SNP uvedlo, že volili v roce 2010 Konzervativce (LAP 2015, s. 1).

Skotští Liberální demokraté, kteří požívají velkou míru autonomie od své celobritské "matky" (McGarvey a Cairney 2008, s. 58), už od 90. let získávali ve Westminsteru pravidelně okolo 10 křesel zejména na severu Skotska, kde byli úspěšní hlavně díky osobní popularitě svých poslanců. Ačkoli v procentech hlasů získávali podobně jako Konzervativci, díky lokálně koncentrované podpoře proměňovali snáze hlasy v křesla. Ve volbách do Skotského parlamentu získávali lehce nižší čísla, snad jako trest od voličů za vstup do koalic v letech 2003 a 2007 s Labouristy. Katastrofou, a to nejen ve Skotsku, ale v celé VB, však pro Liberální demokraty byl vstup do koalice s Konzervativci na celobritské úrovni v roce 2010. Skotští voliči je tvrdě potrestali už ve volbách v roce 2011, kde získali jen 6,1%, resp. 8,3% hlasů, a stejná situace se opakovala i v roce 2015, kdy se jejich voliči na celobritské úrovni "rozprchli" vcelku rovnoměrně k ostatním stranám (LAP 2015, s. 1). Před těmito volbami se tak Liberální demokraté nacházeli ve velice špatném postavení a doufali pouze v to, že ve Skotsku je zachráněná právě lokální popularita jejich poslanců.

4.2.2 Labouristická strana

Komentátor Maxwell (2015a) v únoru roku 2015 napsal, že "ve Skotsku se láme stará levicová hegemonie a nová se formuje na jejím místě". Levicovým hegemonem byli do první poloviny nultých let nového milénia Labouristé, kteří se však postupně odcizili skotskému elektorátu. Zatímco v 80. a 90. letech měli skotští Labouristé pozitivní agendu pro vznik devoluce, po roce 1999 se začali opět vymezovat vůči "separatistické" SNP a zdůrazňovat svůj unionismus (Hassan 2011a, s. 79), což vyvrcholilo spojením s jejich hlavními rivaly Konzervativci v kampani k referendu o nezávislosti. Zároveň se pod vlivem tzv. blairismu (ideologické politice premiéra

Tonyho Blaira) posunuli více do středu a jejich místo postupně zaujala právě Salmondova SNP (Maxwell 2015a). Ta dokázala voliče přesvědčit, že dokáže lépe zastávat skotské zájmy a zájmy k levici inklinujícího elektorátu, což vedlo k jejímu vítězství ve volbách v letech 2007 a 2011 (viz 3.4). Jak napsal komentátor Taylor (2015): "Labouristé potřebovali hájit Skotsko a nabídnout progresivní politiku. SNP [však] obsadila obě pozice a zaujala místo Labouristů." Skotští Labouristé nenašli odpověď na pozitivní vizi SNP a potáčeli se v jakémisi meziprostoru mezi vírou v zachování svého hegemonního postavení, kdy úspěchy SNP měly být jen krátkodobou odchylkou, a reálnou neschopností se přizpůsobit nové konfiguraci sil a novému prostředí. To bylo způsobeno i faktem, že Labouristé jako neregionalistická strana museli operovat na dvou úrovních a snažit se oslovit dva odlišné elektoráty s odlišnými požadavky⁷.

Skotští Labouristé nikdy nedostali větší autonomii od svého britského vedení (Hassan 2011a, s. 80) a byli neustále pod jeho tlakem, aby nepoškodili zájmy Labouristů v Anglii přílišnou snahou zalíbit se Skotům. Toto omezování vedlo k napětí mezi britským a skotským vedením, které vyvrcholilo měsíc po referendu o nezávislosti, kdy leader Skotských Labouristů Johann Lamont rezignovala a zkritizovala britské vedení, že "nerozumí skotské politice" (Swan 2015). Tato rezignace také odrážela další škodlivý trend skotských Labouristů, který si sami po volebním neúspěchu v roce 2015 připustili, totiž že za sedm let se vystřídal pět leaderů skotského vedení (BBC 2015).

Skotské pobočce pak také nepomohla kondice Labouristů na britské úrovni. Konzervativcům se po stanutí ve vládě po roce 2010 podařilo určovat diskurs debaty o britské ekonomice, když dokázali přesvědčit většinu voličů, že úsporná opatření jsou nutným důsledkem špatné politiky předchozích Labouristických vlád a že jsou stranou kompetentnější (Crewe 2015, s. 25). Labouristé však odpovídali jen kritikou politiky Konzervativců, aniž by pochopili, že musí alespoň připustit, že dělali chyby a že se z nich poučí (Ashcroft 2015, s. 20-21). Důsledkem bylo, že za pět let nedokázali voliče o své ekonomické kompetentnosti přesvědčit. Dle Crewa v politice VB platí, že volby vždy vyhrává strana, kterou voliči vnímají jako ekonomicky nejkompetentnější a jejíhož předsedu vnímají jako nejlepšího možného premiéra (Crewe 2015, s. 24).

⁷ Obecně viz Jeffery a Hough 2006, s. 251

Potvrdila se i druhá část tohoto pravidla, jelikož předseda Labouristů, Ed Miliband, nikdy nedokázal v průzkumech překonat předsedu Konzervativců Camerona (Ashcroft 2015, s. 23). A zvláště nepopulární byl ve Skotsku; v anti-konzervativním Skotsku byl srovnatelně či dokonce méně populární než Cameron (Curtice 2014d; Curtice 2015a). Stejně tak nový leader Skotských Labouristů, Jim Murphy, příliš neoslovil skotskou veřejnost a jeho nízká popularita byla zjevná zejména v kontrastu k vysoké popularitě nového leadera SNP Nicoloy Sturgeon (Curtice 2015a).

4.2.3 SNP

SNP, jak už jsem se snažil ukázat, se devolučnímu uspořádání skvěle přizpůsobila. Dokázala se postupně prosadit jako alternativa Labouristů na skotské úrovni a nahradit je ve vládě. Dokázala se naladit na nálady a touhy Skotů, kteří se čím dál méně identifikovali s Labouristy, a zároveň je posouvat ke svému cíli nezávislosti. Zatímco většina tradičních stran ve VB i v celé Evropě ztrácela postupně členské základny (Biezen a Poguntke 2014, s. 207), SNP od roku 2007 členy naopak získávala (McGarvey a Cairney 2008, s. 66). Zlomový byl však zejména první měsíc po referendu o nezávislosti, kdy se vlivem přetrvávajícího entusiasmů z boje o referendum počet členů SNP zvýšil z 25 tisíc na 85 tisíc (Gordon 2015) a v březnu roku 2015 měla již okolo 100 tisíc členů (Cramb 2015). Po neúspěchu referenda se také změnil leader strany, když se Salmond rozhodl, že rezignuje, a na jeho místo nastoupila očekávaně a bez konkurence jeho dlouholetá zástupkyně Nicola Sturgeon, která se ukázala být alespoň stejně schopná a u veřejnosti stejně populární jako Salmond (Curtice 2015a).

Na politické rovině se SNP dařilo kombinovat neideologickou reálnou politiku s ideologickým obrazem strany, kterým dokázala uspět u veřejnosti. V reálné politice vykazovala pragmatickou pozici a nebála se kombinovat sociální politiku s neoliberální (Torrance 2015) a podporovat podnikatele ve snaze napodobit země, jako bylo Irsko v době svého prudkého ekonomického rozvoje. Zároveň však byla vnímaná veřejností stále víc jako skutečná levicová a skotská strana poté, co se Labouristé odklonili do středu a spojili s Konzervativci v referendu. Zatímco tedy SNP provozuje podobnou politiku jako ostatní strany, dokáže ji podávat v balení, které je pro veřejnost přitažlivé a neokoukané.

Konečné převážení gradualistů v SNP umožnilo také SNP hrát s několika kartami na dimenzi státního uspořádání. Díky tomu, že prosazovala v podstatě jakoukoli

možnost zvýšení přenosu pravomocí na skotskou úroveň, neznamena pro ni porážka v referendu nějakou zásadní újmu, jak unionisté doufali (Maxwell 2015a). Naopak slib unionistických stran o větší devoluci v případě výhry "Ne" jí umožnil jen přejít o úroveň níž a postavit se do role hlídače, který pohlídá, aby k této devoluci opravdu došlo, a případně bude "poš'uchovat" (s odkazem na elektorát přející si co největší devoluci), aby se míra devoluce ještě zvýšila (Campbell 2015).

4.3 Politický vývoj po referendu

Ihned po oznámení výsledků referenda premiér Cameron oznámil vznik tzv. Smithovy komise, která měla mezi stranami ve Skotském parlamentu domluvit podrobnosti nového přenosu pravomocí, který byl slíben slibem unionistických stran. V komisi zasedlo pět stran včetně SNP. Uzavřený proces jednání elit v komisi ostře kontrastoval s široce lidovou participací v referendu (Tierney 2015, s. 232). Ačkoli komise dospěla už na konci listopadu k výsledné zprávě, SNP dávala od začátku jasně najevo, že je míra přenesení pravomocí nedostatečná a že je potřeba dojít mnohem dále, samozřejmě nejlépe až k devolution-max (Jeffery 2015, s. 276). Pro unionistické strany však bylo horší, že podobný názor, jak už jsem psal výše, sdílela i většina občanů (Curtice 2014b).

První dny po referendu se podle průzkumů zdálo, že ačkoli referendum přimělo určitou část voličů (zejména voličů Labouristů) hlasovat pro možnost, kterou jejich strana nepodporovala, v jejich záměru volit "svou" stranu do všeobecných voleb se nic nezměnilo (Curtice 2014c). Ačkoli v několika měsících před referendem se preference SNP zvýšily a pohybovaly se těsně pod 40%, těsně před referendem spadly ke 25% (WST 2016c). Podobný vzorec šlo vysledovat i před volbami v roce 2010, kde se preference SNP pohybovaly v předchozích letech mezi 25-35% a před volbami spadly k 19%, jak také volby pro SNP skončily. Nárůst preferencí po referendu na 35% proto Labouristy nemusel zatím nijak vystrašit. Avšak když po prvním měsíci začala SNP pravidelně získávat okolo 45-50% hlasů, zatímco Labouristé okolo 27% (Ibid.), začalo být zřejmé, že proběhla výrazná změna volebního chování určité části voličů.

Prvním indikátorem bylo, že se změnil tradiční vzorec rozdílného vnímání dvou typů voleb. V předchozích letech bylo jistou konstantou to, že SNP v průzkumech i reálných výsledcích získávala většinou alespoň o 10% více ve volbách do Skotského parlamentu než ve volbách do Westminsteru. V průzkumech po referendu se však

rychle tento vzorec smazal a komentátoři usuzovali, že příčinou může být právě vliv referenda, které se stalo celobritským tématem číslo jedna. Entusiasmus z referenda mohl přimět některé voliče, aby se i ve volbách do Westminsteru soustředili na otázku ústavního uspořádání a dosažení nejlepší politiky pro Skotsko, jak se posléze v průzkumech potvrdilo (Curtice 2014e; Taylor 2015). Došlo ke změně konfigurace po vzoru volení v referendu; ti, kdo hlasovali pro "Ne", volili z většiny unionistické strany, zatímco ti, kdo volili "Ano", volili z většiny SNP (Curtice 2014d). Curtice už v prosinci 2014 konstatoval: "Hlas pro Labouristy vypadá tak unionisticky jako ještě nikdy předtím" (Ibid.).

Ústřední skupinou voličů, díky kterým SNP mohla získat 50% hlasů, o 30% více než v předchozích volbách, byli bývalí voliči Labouristické strany a Liberálních demokratů. Ačkoli většina analýz se zabývala přelivem Labouristických voličů, Liberální demokraté také výrazně ztratili oproti předchozím volbám - přes 11% voličů. Zároveň v povolebním průzkumu uvedlo 17% voličů SNP, že ve volbách 2010 volili právě Liberální demokraty (oproti 24%, kteří volili Labouristy⁸) (LAP 2015, s. 1). Zdá se tedy, že výrazná část voličů Liberálních demokratů přešla k SNP. Nicméně za hlavní důvod opuštění strany zde můžeme považovat spíše angažmá Liberálních demokratů ve vládě a obecné zklamání voličů než podobný přesun loajality, jako nastal u voličů Labouristické strany. Lze to vidět i na volebních průzkumech; už několik měsíců po volbách v roce 2010 se Liberální demokraté dostali na jednociferná čísla (WST 2016c). SNP od nich v roce 2015 dokázala získat 10 z 11 křesel.

Podle průzkumu dělaného těsně před volbami 40% voličů, kteří volili Labouristy v roce 2010, nyní podporovalo SNP a stejná část volila "Ano" v referendu (Maxwell 2015b, s. 32). To odpovídá zhruba 17% nových hlasů pro SNP. SNP nakonec získala od Labouristů 40 z jejich původních 41 křesel. Příčinou bylo i to, že k SNP přešlo nejvíce voličů právě z největších bašt Labouristů, jako bylo např. město Glasgow. Tedy z míst, kde měli Labouristé v roce 2010 největší procentuální náskok na ostatní strany a zejména SNP. Právě voliči z oblastí těchto bašt v referendu v největší míře hlasovali pro "Ano" a nejvíce opustili Labouristy (Maxwell 2015a; Curtice 2014f). Některé důvody, proč se tak stalo, jsem již uvedl. Labouristé byli dlouhodobě v úpadku, bez vize a

⁸ Ve skutečnosti tato čísla musí být ještě vyšší. 53% voličů totiž uvedlo, že volili v roce 2010 SNP. Avšak to by tak musela SNP získat v roce 2010 alespoň 25% hlasů. Svou roli zde tak hraje pravděpodobně statistická odchylka nebo selektivní paměť dotazovaných.

osobností, zatímco SNP měla dlouhodobou vizi i silné osobnosti a byla vnímána jako kompetentní strana hájící skotské zájmy. V kampani před referendem se také Labouristé spojili s Konzervativci a nabízeli příliš malou míru nové devoluce.

Dalším důvodem bylo, že bývalí voliči Labouristů a obecně voliči SNP nedbali na hrozby Labouristů, že kvůli hlasům pro SNP by Labouristé mohli přijít o případnou většinu křesel a vládu by mohli sestavit Konzervativci (Curtice 2015d). Jelikož Ed Miliband byl podobně neoblíbený jako David Cameron a výrazná část voličů SNP dokonce Camerona preferovala před Milibandem (Curtice 2015c), neměli důvod takový argument vyslyšet. Tito voliči si zároveň představovali jako ideální povolební uspořádání takové, kde Labouristé a SNP vytvoří jakousi koalici, kde SNP bude hlídačem, aby Labouristé dělali skutečnou levicovou a skotskou politiku a aby uskutečnili větší devoluci (Curtice 2015d). Primárním cílem těchto voličů bylo právě to, aby britská vláda uskutečnila větší devoluci (Curtice 2015b). Zároveň vnímali, že největší vliv na ústavní uspořádání mají právě westminsterští poslanci (Eichhorn 2015). Bylo tudíž logické, že ve všeobecných volbách se soustředili na skotskou úroveň a řídili dle ní své volební chování.

SNP se také dařilo (za přispění ostatních aktérů) udržovat pocit toho, že skotské zájmy jsou tématem celobritským. Přispěla tomu hlavně sama Sturgeon, která byla neokoukaná a zároveň se ukázala velice schopnou řečnicí, což prokázala v celobritských televizních debatách. Zájem britských médií, jakkoli většinou negativní, v důsledku SNP pomáhal. SNP byla také v zájmu celostátních médií proto, že průzkumy napovídaly situaci tzv. "hung" parlamentu, kde SNP mohla hrát klíčovou roli (Higgins 2015, s. 53). Toho využili Konzervativci, kteří se snažili cílenou kampaní strašit voliče, kteří se rozhodovali mezi oběma velkými stranami. Tvrdili, že volba Labouristů může způsobit vznik koaliční vlády Labouristů s SNP, kde Skoti a silná Sturgeon (nebo Salmond, který jako dlouholetý symbol SNP, byl spíše britským voličům znám) budou vydírat a v podstatě řídit vládu slabého Milibanda (Ashcroft 2015, s. 24). Jakkoli tento argument byl skotskými voliči ignorován (Curtice 2015d), Labouristé v čele s Milibandem na britské úrovni reagovali odmítnutím jakékoli koalice s SNP. I toto chování, které nebralo ohled na "touhy" skotských voličů, mohlo Labouristům ve Skotsku uškodit.

4.4 Předvolební kampaň

Stejně jako se po devoluci definitivně oddělil skotský politický prostor od britského, oddělily se podobně definitivně i volební kampaně do westminsterských voleb. Volby roku 2015 však byly specifické právě v tom, že poprvé se skotské téma stalo jedním z ústředních témat obou kampaní (Higgins 2015, s. 53). To se pak odráželo jak v médiích, kde odlišné redakce (někdy dokonce i jednoho média) občas informovaly odlišné elektoráty různě (Ibid.), tak v jednání politických stran, které se musely potýkat s odlišnými požadavky obou elektorátů. Zejména u Labouristů, snažících se apelovat oběma směry, to však vedlo k nekonzistencím v kampani, které v důsledku poškodily stranu v očích obou elektorátů - např. když Ed Balls, stínový ministr financí, na britské úrovni tvrdil, že Labouristé plánují ekonomické škrtky, zatímco Jim Murphy to na skotské úrovni popíral (MacWhirter 2015).

Ačkoli se SNP původně nepřipravovala na kampaň do westminsterských voleb, jelikož očekávala, že díky získání nezávislosti už žádné nebudou, dokázala se rychle vzpamatovat a také " ... zvýšený počet [členů] umožnil SNP vést skutečně národní kampaň", místo toho, aby se soustředila jen na okrsky, kde v minulých volbách nebyla tolik pozadu (Gordon 2015). Kampaň SNP opět předčila kampaně ostatních stran. Sturgeon opakovaně zdůrazňovala, že tyto volby nejsou o nezávislosti; ta měla být prosazena skrze Skotský parlament. Naopak, poslanci SNP ve Westminsteru měli pohlídat dobré podmínky nové devoluce a získat výhody, které by Skotsko posilnily. To mohlo přesvědčit i některé voliče, kteří sice nechtěli nezávislost, ale viděli SNP jako nejschopnější stranu pro obhajobu skotských zájmů.

Hlavní motto manifestu SNP znělo: "silnější pro Skotsko" ("*stronger for Scotland*") (SNP 2015)). SNP se snažila v manifestu ukázat jako levicová strana, která bude alternativou dalším škrtům, zahájí progresivní politiku hájící skotské zájmy a zabrání Konzervativcům dostat se zpět k moci. Ačkoli manifest je plný programových bodů týkajících se ekonomiky a dalších témat, v mediální kampani se SNP soustředila zejména na nosná témata, kterými se mohla vymezovat vůči ostatním stranám a zejména Labouristům. Cílem bylo upevnit v přesvědčení nové voliče SNP. Oněmi nosnými tématy byly zejména "více autonomie pro Skotský parlament, konec úsporným opatřením a opozice vůči obnovení nukleárního raketového systému Trident" (Maxwell 2015b, s. 34). Jasným vyhlášením konce úsporným opatřením v mediální kampani i

manifestu se SNP mohla vymezit i proti Labouristům, protože "manifest a poselství [Labouristů] byly omezeny potřebou vypadat fiskálně důvěryhodně ve Westminsteru, zatímco SNP mohla slibovat 'konec úsporným opatřením' s vědomím, že ho nebude muset implementovat" (Fraser 2015). Proti nukleárním zbraním na skotském území se zas SNP vymezovala již od 60. let (Lynch 2009, s. 629) a Labouristé se naopak tématu spíše vyhýbali. Trident byl zároveň tématem, na kterém se výrazně štěpili voliči Labouristů z roku 2010, kteří hlasovali různě v referendu (72% těch, kteří hlasovali "Ano", chtěli Trident zrušit, oproti 19% těch, kteří hlasovali "Ne") (Curtice 2014f).

Nicole Sturgeon se podařilo ještě lépe dát SNP obraz skutečné levicové strany a ukázat Labouristy jako stranu, jež se přesunula na ekonomické dimenzi i dimenzi státního uspořádání ke Konzervativcům. SNP také zároveň dala jasně najevo, že podpoří vládu Labouristů proti Konzervativcům a pohlídá, že "Labouristé přinesou opravdovou změnu, kterou lidé chtějí a potřebují - aby nebyli jen věrnou kopií Konzervativců" (SNP 2015, s. 3), čímž se vymezili proti negativistickému tónu Labouristů proti SNP a ukázali konstruktivní tvář. SNP také dokázala lépe zprostředkovávat svůj program voličům díky mobilizaci desetitisíců svých nových členů (a financí od nich), kteří napodobili entusiasmus před referendem a vytvářeli pozitivní atmosféru pro SNP.

Labouristům se nepodařilo vytvořit koherentní obraz toho, čím by mohli Skotsku přispět. K již zmíněným problémům se přidal manifest, který nedokázal představit vizi, která by se mohla vyrovnat té, kterou představovala SNP. Předáci Labouristů si toto zpětně uvědomovali. Kezia Dugdale, nový leader skotských Labouristů po volbách, konstatovala, že kvůli komplikovanému manifestu "nikdo nevěděl, pro co jsme" (Lewis 2015).

Zároveň je však také nutné říci, že manifesty a pozdní část volební kampaně neměly na výsledek voleb takový vliv, jak by se mohlo předpokládat. Už na konci prosince totiž podle průzkumů bylo v podstatě rozhodnuto a SNP měla získat 53 křesel (Curtice 2014f). Volební kampaň tak spíše jen utvrdila voliče, kteří změnili loajalitu, v tom, že SNP je opravdu tou stranou, která se stala skutečnou skotskou levicovou stranou. Proto také nenastal podobný propad hlasů jako před volbami v roce 2010.

Na závěr cítím, že se musím ospravedlnit v jedné věci, kterou jsem v poslední části práce spíše opomíjel, ačkoli je autory často zmiňována. A tou je identifikace Skotů

se skotskou identitou. Domnívám se však, že skotská identita nemá natolik vypovídací hodnotu k vysvětlení úspěchu SNP, abych se jí podrobněji věnoval. Nárůst skotské identity zejména v posledních desetiletích před milénium vsutku koreluje s rostoucím požadavkem po devoluci a sebeurčení skotského národa a částečně ho vysvětluje (ve spojení s třídní identitou). Zároveň je pravda, že čím více se Skoti identifikovali se svou skotskou identitou, tím více byli náchylní k tomu, aby volili SNP a aby podporovali nezávislost (Curtice 2009, s. 63-64) (ačkoli neplatí, že každý, kdo volil SNP, chtěl také nezávislost (Bromley 2006, s. 208). Nicméně od nultých let identifikace se skotskou identitou opět klesá (WST 2016d), a proto ji nelze brát ani jako vysvětlující faktor v nárůstu úspěchu SNP, ani jako vysvětlující faktor prudkého nárůstu požadavku po nezávislosti. Může sloužit pouze jako konstanta a korelující faktor s volbou SNP a nezávislosti. Změna konfigurace v takovou, kde ten, kdo hlasuje pro nezávislost, hlasuje také pro SNP, však nemá důvod ve změně vnímání skotské identity.

4.5 Výsledek voleb

Ve volbách, které se konaly 7. května, SNP ve Skotsku nakonec získala přesně 50% hlasů a 56 z 59 křesel a stala se poprvé v historii třetí největší stranou v britském parlamentu. Labouristé získali pouhých 24,3% hlasů a jediné křeslo. Konzervativci a Liberální demokraté získali také pouze po jednom křesle se 14,9%, resp. 7,5% hlasů. Pro Konzervativce to byl nejhorší výsledek v historii, pro Labouristy od roku 1918. Mnoho významných politiků z Labouristické strany i Liberálních demokratů ztratilo svá křesla. Liberální demokraty tak nezachránila ani lokální popularita jejich poslanců, protože nárůst SNP byl natolik výrazný a celonárodní. Takto jednoznačné vítězství zaskočilo i samotnou SNP v čele se Sturgeon a zcela změnilo skotský politický prostor na britské úrovni. Volební účast ve Skotsku (71%) byla vyšší než volební účast v celé VB (66,4%), což s největší pravděpodobností odráží dozvuky referenda a čerstvou krev v žilách skotského elektorátu. Výsledek voleb však nakonec pro SNP ani Skoty příznivý nebyl. Konzervativci získali většinu křesel ve Westminsteru a vytvořili opět, tentokrát jednobarevnou vládu. Demokratický deficit ve Skotsku se tím ještě zvýšil, jelikož vládní strana získala nejméně procent hlasů od roku 1945.

5. Závěr

Úspěch SNP ve všeobecných volbách v roce 2015 byl důsledkem kombinace mnoha rozdílných faktorů, které sehrály roli v dlouhodobém i krátkodobém politickém vývoji Skotska. Tato práce se pokusila právě tyto faktory vystopovat a nastínit komplexní pohled na úspěch regionalistické strany, která přes krušné začátky dokázala několikrát využít (ale i promarnit) příležitosti, které se před ní otevřely a změnila skotskou (a tím i britskou) politickou krajinu. Žádná strana neexistuje v politickém vakuu, nýbrž se pohybuje v určité proměnlivé struktuře příležitostí, kterou sice zčásti sama může ovlivnit, ale zároveň je jí částečně determinována. Zda těchto příležitostí dokáže využít, závisí také na jejích vlastních vnitřních zdrojích a omezeních.

SNP, která jako regionalistická strana bojuje o moc pouze v jedné části území státu a snaží se změnit státní uspořádání státu dosažením nezávislosti, měla vždy výhodu v tom, že Skotsko bylo od zbytku VB vždy odlišným politickým prostorem, ve kterém existovala udržovaná periferní identita. Ta tak mohla být pozvednuta regionalistickou stranou, jakou od svého vzniku byla SNP. Síla štěpení centrum-periferie a na ní navázaná skotská identita však nemůže vysvětlit výrazné a rychlé pohyby na politické scéně. Síla skotské identity nemůže být hlavní příčinou volení SNP, jak by mělo vyplývat z De Winterovy komparativní analýzy regionalistických stran (nastíněné v kapitole 2.3), jelikož SNP zažila svůj největší úspěch v době, kdy míra identifikace se skotskou identitou mezi Skoty klesala. Může pouze sloužit jako podkladný faktor, který vysvětluje dlouhodobou inklinaci voličů k určitému politickému chování a názorům (ve Skotsku tak platí, že ti s větším pocitem skotské identity spíše volí SNP a spíše chtějí nezávislost) a který může být zároveň politickými stranami, a to nejen regionalistickými, využit k vlastním politickým cílům. Tak např. Labouristé využili skotské identity v 80. a 90. letech v boji proti Konzervativcům.

Úspěch SNP však potvrzuje jiné závěry De Winterovy analýzy. Lze to nahlédnout na srovnání úspěchu SNP v 70. letech a v novém tisíciletí. V 70. letech byla struktura příležitostí pro SNP významně omezena. SNP se sice podařilo nalákat voliče na jí pozvednuté regionální štěpení v příhodné době (ústup třídního štěpení, nárůst volatility atd.), avšak této příležitosti nedokázala a ani nemohla využít k prosazení svých cílů. Mohla totiž soutěžit pouze v části volební arény, ve které navíc negativně působil vliv volebního systému "první na pásce". SNP tak obsazovala minimální zlomek

křesel ve Westminsteru. Přesto se však SNP podařilo v podstatě náhodou mít vliv větší, než jí náleželo; výsledek voleb v říjnu roku 1974 jí přisoudil významnou roli, kdy podporovala Labouristickou vládu a i to přispělo k uspořádání referenda o devoluci v roce 1979. V této době se však projevila vnitřní omezení strany, která tehdy byla značně neprofesionální a neměla v sobě vyřešené základní spory o svou identitu a charakter. Frakčnost tak byla jednou z příčin problémů SNP. Ať už šlo o spor o prosazování nezávislosti mezi fundamentalisty a gradualisty, či o nejednotu charakterizovanou spory mezi vedením strany a poslanci, či rozdílným hlasováním u jednotlivých poslanců, všechna tato omezení vedla k neúspěchu referenda a k neúspěchu ve volbách v roce 1979.

Jak rozdílná byla situace v novém tisíciletí. Vzniklá dominance Labouristů a levicová, anti-konzervativní povaha skotského elektorátu vzešlá z let vlády Konzervativců v 80. a 90. letech znamenala pro SNP ukázání směru, kam se přesunout ve volební soutěži. Ačkoli se víceméně levicově profilovala už v předešlých letech, až v 90. letech si ujasnila svou pozici v pravolevé dimenzi. Stalo se tak pod vedením Salmonda, který může splňovat významný vnitřní zdroj strany, jak jej určuje De Winter; ačkoli nebyl zakladatelem strany v pravém slova smyslu, byl dlouhodobým, charismatickým leaderem, který stranu sjednotil a určil jí jasnou pozici nejen na pravolevé dimenzi, ale i v dimenzi státního uspořádání - ve straně definitivně převážili gradualisté.

Zavedení devoluce lze jistě označit za významný milník pro SNP. Vznikla nová politická aréna, ve které SNP najednou tvořila významnou součást a stala se druhou nejsilnější stranou díky vlivu smíšeného volebního systému, který naráz straně určil spravedlivější počet křesel, než získávala ve všeobecných volbách. Domnívám se tak oproti De Winterovi, že vliv volebních systémů je výrazným činitelem úspěchu (nejen) regionalistických stran. Ve Skotském parlamentu se SNP mohla prezentovat jako alternativa k Labouristům a vytvořit si u veřejnosti obraz "normální" strany. Devoluce je tak nejspíš nejvýznamnějším strukturálním faktorem pro vysvětlení nárůstu SNP, který vedl až k úspěchu v roce 2015.

Avšak SNP také musela nejprve příležitost, kterou jí nabídla devoluce, využít. K tomu jí pomohl zejména jeden proces, bez kterého si lze jen těžko představit, že by SNP přes všechnu svou snahu mohla uspět. Tímto procesem je postupný úpadek Skotských

Labouristů a jejich neschopnost čelit aktivitě a "drivu" SNP. Labouristé po letech dominance a vlády ve Skotském parlamentu zčásti ztratili schopnost vnímat požadavky Skotů a příklonem do středu uvolnili prostor pro SNP. SNP se naopak v těchto letech zreformovala a zprofesionalizovala. Změnila svůj doposud vymezující se negativní tón na pozitivní a začala být částí veřejnosti opravdu vnímána jako alternativa k Labouristům. Toto potvrdila ve vládách ve Skotském parlamentu po volbách v letech 2007 a 2011. Dokázala se prezentovat jako schopná, energická vláda hájící skotské zájmy a zahájila velkou národní diskusi o nezávislosti, čímž strhla na Skotsko zájem i neskotské veřejnosti. Toto vše se dělo za marné snahy Labouristů tomuto vzepnutí SNP vzdorovat; Labouristé nedokázali odpovídat lákavě na vize SNP a stáli v meziprostoru mezi unionistickými Konzervativci a independistickou SNP. SNP zároveň díky své flexibilitě v pravolevé dimenzi i v dimenzi státního uspořádání dokázala pokrýt a hájit širší spektrum pozic, čímž nenechala Labouristům příliš vlastního prostoru. Ke zmaru Skotských Labouristů se přidal nedostatek schopných osobností, časté střídání leaderů a spory s britským vedením o autonomii skotské pobočky. SNP naopak vykazovala silnou jednotu, nadšení a jasný směr, který voličům imponoval.

SNP dokázala prosadit referendum o nezávislosti, které se sice zpočátku zdálo odsouzeno k nezdaru, avšak spolu s dalšími stranami se jí v kampani podařilo téměř zvrátit výsledek ve svůj prospěch. Referendum sice prohrála, avšak díky němu prošla část skotského elektorátu změnou, která zásadně ovlivnila výsledek voleb v roce 2015. Tradiční vzorec volby voličů, kteří do Westminsteru volili Labouristy a do Skotského parlamentu SNP, jelikož volili pokaždé podle důrazu na jinou úroveň, se proměnil ve prospěch SNP. Téma nezávislosti a skotských zájmů se totiž stalo tématem celobritským a i v následujících měsících se toto zaměření udrželo. Labouristé, kteří se v referendu spojili s Konzervativci, se zároveň stále nedokázali "vzpamatovat" a k přechodu dalších voličů k SNP přispěla i nepopularita jejich leaderů a opětovná neschopnost představit koherentní program a kampaň, která by voliče oslovila. SNP naopak s novým, oblíbeným a schopným leaderem Nicolou Sturgeon a s několika desítkami nových členů dokázala udržet entusiasmus svých podporovatelů z referenda a vhodně mířenou kampaní přesvědčit zběhlé voliče od Labouristů a Liberálních demokratů (kteří však změnili svou loajalitu ne kvůli referendu, ale spíše kvůli angažmá Liberálních demokratů v koaliční vládě s Konzervativci na britské úrovni), že jsou skutečnou levicovou a skotské zájmy hájící stranou. Důležitým aspektem také bylo, že

SNP jasně prohlašovala, že volby nejsou o nezávislosti, nýbrž o změně politiky úsporných opatření a o pohledání splnění slibu unionistických stran o přenesení dalších pravomocí na skotské orgány, které si skotský elektorát většinově přál.

Z mého rozboru vychází, že za nejvýznamnější příčiny úspěchu SNP ve volbách v roce 2015 lze prohlásit zavedení devoluce, která zásadně změnila strukturu příležitostí, úpadek kdysi dominantní Labouristické strany ve Skotsku, bez jejíž neschopnosti by SNP stěží mohla tak výrazně prorazit, vládní působení SNP a její jednotu, vizi a entuziasmus v novém tisíciletí, které jí pomohly ukázat se jako kompetentní strana hájící skotské zájmy, a nakonec referendum o nezávislosti, které přesvědčilo zásadní část voličů, aby změnila svůj vzorec volebního chování a volila SNP i do všeobecných voleb. Už v prosinci podle průzkumů bylo o jasném vítězství SNP rozhodnuto. Ostatní faktory, které jsem se snažil pojmenovat, jsou samozřejmě také významné, avšak často jsou odvozeny právě z těchto zásadních příčin. Výklad historie SNP a skotské politiky pak dobře slouží jako doklad toho, jak důležité jsou pro regionalistickou stranu jak vhodná struktura příležitostí, tak schopnost využít své vnitřní zdroje a překonat svá omezení.

Pokud jsem se v závěru Úvodu tázal po tom, zda je úspěch SNP replikovatelný a inspirativní pro jiné regionalistické strany, je nutno odpovědět, že jakkoli je určitě inspirativní, tak o replikovatelnosti kvůli silně specifickému kontextu a velkému množství specifických faktorů, které hrály v úspěchu SNP roli, mluvit nelze.

Odborná literatura

Biezen, Ingrid van, Poguntke, Thomas. (2014) The decline of membership-based politics. *Party Politics*. Vol. 20, No. 2, s. 205-216.

Brancati, Dawn. (2008) The Origins and Strengths of Regional Parties. *British Journal of Political Science*. Vol. 38, No. 1, s. 135-159.

Bromley, Catherine. (2006) Devolution and electoral politics in Scotland. In Hough, Dan, Jeffery, Charlie (ed.). *Devolution and electoral politics*. Manchester: Manchester University Press, s. 192-213.

Budge, Ian. (2008) Great Britain and Ireland. Variations in Party Government. In Colomer, Josep M. (ed.). *Comparative European Politics*. London: Routledge, s. 17-57.

Cairney, Paul. (2015) Introduction The Scottish Independence Referendum: What are the Implications of a No Vote? *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 2, s. 186-191.

Crawford, Robert. (1982) *The Scottish National Party, 1960-1974: An Investigation Into Its Organisation and Power Structure*. Dizertační práce. University of Glasgow.

Cumbers, Andy. (2014) The Scottish Independence Referendum and the dysfunctional economic geography of the UK. *Political Geography*. Vol. 41, s. 32-42.

Curtice, John. (2009) Devolution, the SNP and the Electorate. In Hassan, Gerry (ed.). *The modern SNP: from protest to power*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 55-67.

Denver, David. (2007) *Elections and voters in Britain*. New York: Palgrave Macmillan.

De Winter, Lieven. (1998) Conclusion. A comparative analysis of the electoral, office and policy success of ethnoregionalist parties. In De Winter, Lieven, Türsan, Huri (ed.). *Regionalist Parties in Western Europe*. London: Routledge, s. 204-247.

Finlay, R. J. (1994) *Independent and Free: Scottish Politics and the Origins of the Scottish National Party 1918-1945*. Edinburgh: John Donald.

Glencross, Andrew. (2015) Going it Alone? The Choice of Political Union in British Politics. *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 4, s. 555-562.

- Hanham, H. J. (1969) *Scottish Nationalism*. London: Faber.
- Harvey, Malcolm. (2015) A Social Democratic Future? Political and Institutional Hurdles in Scotland. *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 2, s. 249-256.
- Hassan, Gerry. (2011a) When the party is over: Labour in Scotland and Britain. *Soundings*. No. 48, s. 75-86.
- Henderson, Ailsa, Jeffery, Charie, Lineira, Robert. (2015) National Identity or National Interest? Scottish, English and Welsh Attitudes to the Constitutional Debate. *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 2, s. 265-274.
- Hepburn, Eve. (2009a) Introduction: Re-conceptualizing Sub-state Mobilization. *Regional and Federal Studies*, Vol. 19, No. 4–5, s. 477–99.
- Hepburn, Eve. (2009b) Degrees of Independence: SNP Thinking in an International Context. In Hassan, Gerry (ed.). *The modern SNP: from protest to power*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 190-203.
- Higgins, Michael. (2015) Scottish nationalism in the 2015 UK General Election. In: Jackson, Daniel, Thorsen, Einar (ed.) *UK Election Analysis 2015: Media, Voters and the Campaign* [on-line]. Dostupné z <https://www.psa.ac.uk/psa/news/uk-election-analysis-2015-media-voters-and-campaign>. S. 53.
- Hough, Dan, Jeffery, Charlie. (2006) Devolution and electoral politics: where does the UK fit in? In Hough, Dan, Jeffery, Charlie (ed.). *Devolution and electoral politics*. Manchester: Manchester University Press, s. 248-256.
- Jeffery, Charlie. (2015) Constitutional Change - without end? *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 2, s. 275-278.
- Johns, Rob. (2014) Why Scotland voted 'No'. <http://www.scottishreferendumstudy.com> [on-line] 30. září 2014. Dostupné z <http://www.scottishreferendumstudy.com/files/2015/01/RHUL-slides.pdf> [cit. 22. března 2016].
- Johns, Robert, Mitchell, James, Denver, David, Pattie, Charles. (2009) Valence Politics in Scotland: Towards an Explanation of the 2007 Election. *Political Studies*. Vol. 57, s. 207-233.

- Kasáková, Zuzana. (2011) Vliv devoluce na politiku a fungování Skotské národní strany. *Is.cuni.cz* [on-line]. Dizertační práce. Dostupné z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/102681> [Cit. 21. února 2016].
- Keating, Michael. (2009) Nationalist Movements in Comparative Perspective. In Hassan, Gerry (ed.). *The Modern SNP: from protest to power*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 204-218.
- Keating, Michael. (2015) The European Dimension to Scottish Constitutional Change. *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 2, s. 201-208.
- Keating, Michael, Loughlin, John. (1997) Introduction. In Keating, Michael, Loughlin, John (ed.). *The Political Economy of Regionalism*. London - Portland, OR: Fank Cass.
- Kotíková, Petra. (2015) Vliv volebního systému AMS na stranický systém Skotska a Walesu. *Is.cuni.cz* [on-line]. Diplomová práce. Dostupné z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/148600> [Cit. 10. března 2016].
- Langer, Ana, Comerford, Michael, McNulty, Des. (2015) How the Yes social media strategy helped SNP effect seismic change in Scottish politics. <http://policyscotland.gla.ac.uk> [on-line] 18. září 2015. Dostupné z <http://policyscotland.gla.ac.uk/how-the-yes-social-media-strategy-helped-snp-effect-seismic-change-in-scottish-politics/> [cit. 22. března 2016].
- Lindsay, Isobel. (2009) The SNP and Westminster. In Hassan, Gerry (ed.). *The modern SNP: from protest to power*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 93-104
- Lipset, Seymour Martin, Rokkan, Stein. (1967) Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction. In Lipset, Seymour Martin, Rokkan, Stein (ed.). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press, s. 1–64.
- Lynch, Peter. (2009) From Social Democracy back to No Ideology?—The Scottish National Party and Ideological Change in a Multi-level Electoral Setting. *Regional & Federal Studies*, Vol. 19, No. 4-5, s. 619-637.
- Mair, Peter, Mudde, Cas. (1998) The Party Family and its Study. *Annual Review of Political Science*, Vol. 1, s. 211–29.

- Masseti, Emanuele, Schakel, Arjan H. (2015) From class to region: How regionalist parties link (and subsume) left-right into centre-periphery politics. *Party Politics*, Vol. 21, No. 6, s. 866-886.
- McGarvey, Neil, Ciarney, Paul. (2008) *Scottish Politics: An Introduction*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mitchell, James. (2005) The Election in Scotland. In Geddes, Andrew, Tongue, Jonathan (ed.). *Britain Decides. The UK General Election 2005*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 98-112.
- Mitchell, James. (2009) From Breakthrough to Mainstream: The Politics of Potential and Blackmail. In Hassan, Gerry (ed.). *The modern SNP: from protest to power*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 31-41.
- Mitchell, James. (2015) How Westminster will shape the SNP. <http://centreonconstitutionalchange.ac.uk/> [on-line] 24. dubna 2015. Dostupné z <http://centreonconstitutionalchange.ac.uk/blog/how-westminster-will-shape-snp> [cit. 19. března 2016].
- Mitchell, James, Bennie, Lynn, Johns, Rob. (2012) *The Scottish National Party. Transition to Power*. New York: Oxford University Press.
- Mullen, Tom. (2014) The Scottish Independence Referendum 2014. *Journal of Law and Society*. Vol. 41, No. 4, s. 627-640.
- Newell, James L. (1998) Scottish National Party. Development and Change. In De Winter, Lieven, Türsan, Huri (ed.). *Regionalist Parties in Western Europe*. London: Routledge, s. 105-124.
- Painter, Joe. (2014) Binary ambiguities. *Political Geography*. Vol. 41, s. 32-42.
- Paterson, L., Brown A., Curtice, J., Hinds, K. (2001) *New Scotland, New Politics?*. Edinburgh: Polygon.
- Strmiska, Maxmilián. (2005) *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus: pojetí a typologie evropských regionálních stran a regionálních stranických soustav*. Brno: AP.

Swan, Sean. (2015) The SNP and the not so strange death of Scottish Labour. *Political Studies Association* [on-line] 28. dubna 2015. Dostupné z <https://www.psa.ac.uk/insight-plus/blog/snp-and-not-so-strange-death-scottish-labour> [cit. 23. března 2016].

Tierney, Stephen. (2015) Reclaiming Politics: Popular Democracy in Britain after the Scottish Referendum. *The Political Quarterly*. Vol. 86, No. 2, s. 226-233.

Türsan, Huri. (1998) Introduction. Ethnoregionalist parties as ethnic entrepreneurs. In De Winter, Lieven, Türsan, Huri (ed.). *Regionalist Parties in Western Europe*. London: Routledge, s. 1-16.

Wood, Nicola. (2014) Culture, identity and the unusual case of Scottish nationalism? *Political Geography*. Vol. 41, s. 32-42.

Wright, Alex. (2009) The SNP and UK relations. In Hassan, Gerry (ed.). *The modern SNP: from protest to power*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 177-189.

Publicistické zdroje

Ashcroft, Micheal A. (2015) The unexpected mandate. The 2015 election, the parties, the people - and the future. *lordashcroftpolls.com* [on-line] 2. listopadu 2015. Dostupné z <http://lordashcroftpolls.com/wp-content/uploads/2015/10/Lord-Ashcroft-The-Unexpected-Mandate.pdf> [cit. 23. března 2016].

BBC. (2015) Election 2015: Seatless Jim Murphy to remain Scots Labour leader. *bbc.com* [on-line] 8. května 2015. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/election-2015-scotland-32654992> [cit. 23. března 2016].

Campbell, Alastair. (2015) The SNP in 2015 – another election, another battle. *portland-communications.com* [on-line] Dostupné z <http://www.portland-communications.com/publications/the-scottish-referendum-what-next/the-snp-in-2015-another-election-another-battle/> [cit. 23. března 2016].

Cramb, Auslan. (2015) Nicola Sturgeon promises SNP will be a positive force at Westminster. *telegraph.co.uk* [on-line] 28. března 2015. Dostupné z <http://www.telegraph.co.uk/news/general-election-2015/11500894/Nicola-Sturgeon-promises-SNP-will-be-a-positive-force-at-Westminster.html> [cit. 23. března 2016].

Crewe, Ivor. (2015) Not a social democratic moment. *The Renewal* [on-line]. Vol. 23, No. 3, s. 22-28. Dostupné z <http://www.renewal.org.uk/articles/after-miliband> [cit. 23. března 2016].

Fraser, Douglas. (2015) Jings! Crivvens! *bbc.com* [on-line] 8. května 2015. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-business-32656762> [cit. 31. března 2016].

Gordon, Tom. (2015) The SNP: a campaign made in heaven. *heraldscotland.com* [on-line] 10. května 2015. Dostupné z http://www.heraldscotland.com/news/13213154.The_SNP__a_campaign_made_in_heaven/ [cit. 23. března 2016].

Hassan, Gerry. (2011b) The ‘forward march’ of Scottish nationalism. *Renewal* [on-line]. Vol. 19, No. 2. Dostupné z <http://www.renewal.org.uk/articles/the-forward-march-of-scottish-nationalism> [cit. 12. března 2016].

Lewis, Helen. (2015) Kezia Dugdale on the decline of Scottish Labour: “Nobody knew what we were for”. *The New Statesman* [on-line] 24. srpna 2015. Dostupné z <http://www.newstatesman.com/2015/08/kezia-dugdale-decline-scottish-labour-nobody-knew-what-we-were> [cit. 31. března 2016].

MacWhirter, Iain. (2015) Beware the Sturgeonator. *publicfinance.co.uk* [on-line] 1. května 2015. Dostupné z <http://www.publicfinance.co.uk/opinion/2015/05/beware-sturgeonator> [cit. 31. března 2016].

Maxwell, Jamie. (2015a) Scottish Labour abandoned social democracy to the SNP – and now it's paying the price. *newstatesman.com* [on-line] 11. února 2015. Dostupné z <http://www.newstatesman.com/politics/2015/02/scottish-labour-abandoned-social-democracy-snp-and-now-its-paying-price> [cit. 23. března 2016].

Maxwell, Jamie. (2015b) Scots are coming. *The New Statesman*, 1.-6. května 2015, s. 32-34.

Taylor, Brian. (2015) Apocalypse now...what next? *bbc.com* [on-line] 8. května 2015. Dostupné z <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-32660111> [cit. 23. března 2016].

Torrance, David. (2011) A winning formula. *totalpolitics.com* [on-line] 30. prosince 2011. Dostupné z <http://www.totalpolitics.com/campaigns/281837/a-winning-formula.shtml> [cit. 12. března 2016].

Torrance, David. (2015) Heart on the left, head on the right: the contradictions inside the SNP. *newstatesman.com* [on-line] 15. října 2015. Dostupné z <http://www.newstatesman.com/politics/devolution/2015/10/heart-left-head-right-contradictions-inside-snp> [cit. 23. března 2016].

Volební průzkumy a jejich analýzy

Curtice, John. (2014a) So Who Voted Yes and Who Voted No? <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 26. září 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/09/voted-yes-voted/> [cit. 22. března 2016].

Curtice, John. (2014b) So What Should Be Done About The Vow? Public Opinion and More Devolution. <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 30. září 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/09/done-vow-public-opinion-devolution/> [cit. 22. března 2016].

Curtice, John. (2014c) Should Labour Be Worried? <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 2. října 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/10/labour-worried/> [cit. 22. března 2016].

Curtice, John. (2014d) New Leader, Old Troubles: Labour in Scotland <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 15. prosince 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/12/new-leader-old-troubles-labour-scotland/> [cit. 23. března 2016].

Curtice, John. (2014e) Murphy Proves Not To Be A Magic Bullet For Labour <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 22. prosince 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/12/murphy-proves-magic-bullet-labour/> [cit. 31. března 2016].

Curtice, John. (2014f) ICM Underline Labour's Woes and Affirm Smith's Lack of Popularity <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 27. prosince 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/12/icm-underline-labours-woes-affirm-smiths-lack-popularity/> [cit. 31. března 2016].

Curtice, John. (2015a) Reason for Labour to Smile A Little? <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 18. ledna 2015. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2015/01/reason-labour-smile-little/> [cit. 23. března 2016].

Curtice, John. (2015b) Labour Still Trail As Its Devolution Proposals Cut Little Ice <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 27. února 2015. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2015/02/labour-still-trail-devolution-proposals-cut-little-ice/> [cit. 31. března 2016].

Curtice, John. (2015c) Ashcroft Shows SNP Advancing in No Voting Areas Too <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 4. března 2015. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2015/03/ashcroft-shows-snp-advancing-voting-areas/> [cit. 31. března 2016].

Curtice, John. (2015d) ICM Show How Labour Is Failing To Reach Its Target Voters <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 23. března 2015. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2015/03/icm-show-how-labour-is-failing-to-reach-its-target-voters/> [cit. 31. března 2016].

Eichhorn, Jan. (2015) Are Voters Up for Yet More Debate about Constitutional Change? <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 18. března 2015. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2015/03/are-voters-up-for-yet-more-debate-about-constitutional-change/> [cit. 31. března 2016].

Lord Ashcroft Polls. (2015) Why did people vote as they did? My post-vote poll. lordashcroftpolls.com [on-line] 8. května 2015. Dostupné z <http://lordashcroftpolls.com/wp-content/uploads/2015/05/LORD-ASHCROFT-POLLS-Post-vote-poll-summary1.pdf> [cit. 23. března 2016].

Shephard, Mark. (2014) Is The 'Yes' Online Tsunami Finally Paying Dividends? <http://blog.whatscotlandthinks.org> [on-line] 16. září 2014. Dostupné z <http://blog.whatscotlandthinks.org/2014/09/yes-online-tsunami-finally-paying-dividends/> [cit. 22. března 2016].

WST. (2016a) If held tomorrow, how would you vote in a Scottish independence referendum? www.whatscotlandthinks.org [on-line]. Dostupné z

<http://whatscotlandthinks.org/questions/if-held-tomorrow-how-would-you-vote-in-a-scottish-independence-referendum#line> [cit. 21. března 2016].

WST. (2016b) Should Scotland be an independent country? www.whatscotlandthinks.org [on-line]. Dostupné z <http://whatscotlandthinks.org/questions/should-scotland-be-an-independent-country#line> [cit. 21. března 2016].

WST. (2016c) How would you be likely to vote in a UK General Election? www.whatscotlandthinks.org [on-line]. Dostupné z <http://whatscotlandthinks.org/questions/how-would-you-be-likely-to-vote-in-a-uk-general-election#line> [cit. 25. března 2016].

WST. (2016d) 'Moreno' national identity. www.whatscotlandthinks.org [on-line]. Dostupné z <http://whatscotlandthinks.org/questions/moreno-national-identity-5#line> [cit. 31. března 2016].

Politické dokumenty

SNP. (1974) *General Election Manifesto*. Edinburgh: Scottish National Party.

SNP. (2015) Stronger for Scotland. Manifesto 2015. [Votesnp.com](http://votesnp.com) [on-line]. Dostupné z <http://votesnp.com/docs/manifesto.pdf> [cit. 21. února 2016].

SNP. (2007) Manifesto 2007. www.politicsresources.net [on-line]. Dostupné z <http://www.politicsresources.net/area/uk/ass07/man/scot/snp.pdf> [cit. 21. března 2016].

SNP. (2011) Scottish National Party Manifesto 2011. www.votesnp.com [on-line]. Dostupné z votesnp.com/campaigns/SNP_Manifesto_2011_lowRes.pdf [cit. 21. března 2016].